

ספר רביעי

1. אחרי כבוש בבל⁽¹⁾ היה המסע של דריוש עצמו⁽²⁾ נגד הסקיתים. יען כי היה באסיה עודף בגברים והרבה כסף נצטבר⁽³⁾, השתוקק דריוש להתנקם בסקיתים, כי הם היו הראשונים אשר עשו לו עול בפשטם על מדי⁽⁴⁾ ובנצחם בקרב את אלה אשר יצאו נגדם⁽⁵⁾. כי באסיה העליונה⁽⁶⁾, כאשר ספרתי גם למעלה, משלו הסקיתים עשרים ושמונה שנה⁽⁷⁾. כי ברדםם אחרי הקימריים⁽⁸⁾ פרצו אל תוך אסיה ולקחו את השלטון מאת המדים. כי אלה משלו על אסיה טרם באו הסקיתים. ולסקיתים, אשר היו בנכר עשרים ושמונה שנה וכעבור הזמן הזה שבו לארצם, היתה שמורה מלחמה אשר לא נפלה מזו של המדים. כי מצאו צבא לא קטן אשר התיצב נגדם. יען נשי הסקיתים, בהיות בעליהן רחוקים מהן זמן רב, באו אל עבדיהן.

2. את כל עבדיהם מעורים הסקיתים בגלל החלב אשר הם שותים בעשותם כמעשה הזה: הם לוקחים שפופרות מעצם, הדומות מאד לחלילים ותוחבים אותן לתוך הקובה של הסוסיות ואחרי־כן הם נופחים בפייהם, ובעוד אשר אחד נופח, חולב השני. הם אומרים, כי עושים הם את המעשה מטעם זה: לרגלי הנפיחה מתנפחים גידי הסוסה והיא מורידה את הכחל. ואחרי אשר חלבו את החלב הם שופכים אותו לתוך כלי־עץ נבובים ומעמידים מסביב לכלים את עבדיהם העורים, כי יניעו את החלב, ואשר צף למעלה⁽⁹⁾ יסירו, ואומרים כי זה הטוב ואשר נשאר למטה⁽¹⁰⁾, הוא הגרוע מהשאר. מטעם זה מעורים הסקיתים את כל אלה אשר הם לוקחים בשבי, כי לא חורשי־אדמה הם, כי אם נודדים⁽¹¹⁾.

3. והנה מעבדיהם אלה ומהנשים קם דור חדש, וכאשר נודע לו מוצאו יצא נגדם בשובם ממדי. ראשית הפרידו את ארצם, בחפרם תעלה⁽¹²⁾ רחבה

(1) מסופר בסוף ספר שלישי.

(2) נגד עמים אחרים שלח את שרי צבאו.

(3) על־ידי המסים שסדר.

(4) ראה I 103, 104. (5) ראה I 10.

(6) אסיה מעבר לנהר הליס.

(7) 633 — 605. השנה I 106.

(8) על־אודותיהם ראה I 6.

(9) החמאה. (10) הגבינה.

(11) כל הפרק הזה אינו ברור. כי אין אנו יודעים מדוע הם מעורים את העבדים בגלל החלב.

כנראה חסרות שורות אחדות במקור.

(12) התעלה הזאת נזכרת גם IV 20, 28.

הנמשכת מהרי הטאברים עד הים המִיאוֹטִי¹, במקום אשר הוא גדול ביותר. ואחרי־כן, כאשר נסו הסקיתים לחדור, התיצבו בפניהם ונלחמו בהם. ואחרי תגרות רבות והסקיתים לא יכלו מכל וכל להתגבר עליהם בקרב, אמר אחד מהם כדברים האלה: „מה עושים אנחנו, אנשי הסקיתים? אנחנו נלחמים בעבדינו ואם נִהָרֵג מידם ונשארו מתי־מספר, ואם נהרגם, ונמשול אחרי־כן על השארית הקטנה. ולכן דעתי היא, כי נניח את הרומח ואת הקשת ונאחז כל אחד בשוט הסוס ונתקרב אליהם. כל־עוד אשר ראו אותנו אווזים בנשק, חשבו הם להיות שוים אלינו וממוצא דומה להם. אבל כאשר יראו אותנו אווזים בשוט במקום הנשק, יבינו כי עבדינו הם וישימו זאת אל לבם ולא יתיצבו בפנינו“.

4. כאשר שמעו הסקיתים זאת, הוציאוה מיד לפעולה. ואלה נבהלו מהנעשה, שכחו לצאת בקרב וינוסו. ככה משלו הסקיתים באסיה וכאשר גורשו שוב בידי המדים, שבו באופן כזה אל ארצם. בגלל הדברים האלה אמר דריוש להנקם מהם ואסף צבא נגדם.

5. לדברי הסקיתים עמם הוא הצעיר בכל העמים ונתהווה באופן זה: האיש הראשון אשר היה בארץ הזאת, בהיותה עוד שוממה, היה שמו טַרְגִּיטָאוס. הורי טרגיטאוס זה, לדבריהם, אשר אני אינני מאמין, אולם כך הם אומרים, היו זוס ובת הנהר בּוֹרִיסְתֵנִיס². ממוצא כזה היה טרגיטאוס ולו נולדו שלשה בנים: לִיפּוֹכְסָאִיס, אַרְפּוֹכְסָאִיס והצעיר קֶלְכְסָאִיס. בעת מְשָׁלָם ירדו משמים כלי־מלאכה עשויים זהב: מחרשה, עול, גרזן וספל ונפלו לארץ הסקיתים. הבכור היה הראשון אשר ראה אותם ונגש ואמר לקחתם, והנה בגשתו בער הזהב. הוא נסג ממנו והשני נגש. אך הזהב עשה עוד פעם ככה. בשניהם אפוא עצר הזהב חבוער. אולם כאשר נגש השלישי, הצעיר, כבה והוא לקח אותו הביתה. בגלל הדברים האלה הודו האחים ומסרו את המלוכה כולה לצעיר.

6. מליפוכסאס יצאו אלה הסקיתים אשר שם שבטם הוא אַבְכָּטִיס, מהאמצעי, ארפוכסאס, אלה הנקראים קְטִיאָרִיס וטַרְפִּיָּנִיס, ומהצעיר הַמְלִכִּיָּנִיס. הנקראים פְּרִלְטִיס. לכולם יחד השם סקלוטים על שם המלך סקלוטוס. סקיתים קוראים אותם היוונים³.

7. והנה באופן זה נתהוו, אומרים הסקיתים, ומעת הנהויותם, הם אומרים, מהמלך הראשון טרגיטאוס עד מסע דריוש לארצם, עברו בסך הכל לא יותר מאלף שנה, כי אם קרוב לזה. את הזהב הקדוש ההוא שומרים המלכים⁴ מאד

(1) על־אודותיו ראה IV 86.

(2) היום הנהר דניצפר.

(3) היוונים היושבים ביניהם.

(4) מלכי שלשת השבטים.

ונגשים אליו לרצותו שנה שנה בקרבנות גדולים. והאיש השומר את הזהב הקדוש הזה בחג ונרדם תחת כפת השמים, האיש הזה אינו מוציא שנתו, לדברי הסקיתים, ולכן נותנים לו חבל אדמה אשר הוא יכול לרכב סביב לו ביום אחד¹). ויען כי הארץ גדולה, יסד קֶלֶסְאִיס שלש ממלכות לשלשת בניו ואחת מהן עשה גדולה מאד, אשר בה נשמר הזהב. ואשר משתרע למעלה, צפונה, והיושבים מעבר לגבול ארצם אין לראות או לעבור מפני הנוצות העפות²). כי גם האדמה וגם האויר מלאים נוצות והן עוצרות בעד הראיה.

8. הסקיתים, אפוא, מספרים כל זה על עצמם ועל הארץ המשתרעת למעלה מהם; אמנם היוונים היושבים על יד הים השחור מספרים את הדברים האלה: כאשר הבריוח הירקלס את בקריו של גִּירְיוֹנִיס בא אל הארץ הזאת, אשר היתה שוממה ואשר בה יושבים היום הסקיתים. גיריוניס ישב רחוק מהים השחור, כי מושבו היה על האי הנקרא בפי היוונים אֶרִיתִיָה על יד גִּדְרָה³). מעבר לעמודי הירקלס על יד האוקינוס. לדבריהם מתחיל האוקינוס ממזרח השמש ושוטף סביב כל הארץ, אבל למעשה אינם יכולים להוכיח זאת⁴). משם בא הירקלס אל הארץ הנקראת היום ארץ הסקיתים; ובבואו עליו פתאם סער וקור, התעטף בעור הארי ונרדם, וסוסי, אשר רעו תחת העגלה, נעלמו בעת ההיא; מיד האלים היתה זאת.

9. וכאשר הקיץ הירקלס, חפש אחריהם ועבר את כל הארץ עד אשר בא אל הארץ הנקראת הִילִיאָה⁵). פה מצא במערה את העכידנא⁶). חצי־נערה, דו־טבעית, מהשת ולמעלה אשה, ולמטה נחש. כאשר ראה אותה, התפלא ושאל אותה, אם לא ראתה אולי סוסים תועים. היא השיבה, כי הם אצלה ולא תחזירם לו טרם יזדוג לה. והירקלס הזדוג לה בשכר זה. אמנם היא דחתה את החזרת הסוסים, בחפצה להיות עד כמה שאפשר זמן רב יחד עם הירקלס, בעוד אשר

(1) כנראה היה תג אשר בו היו שומרים על הזהב לילה אחד תחת כפת השמים. ומי שנרדם, אמרו עליו, כי לא יוציא שנתו. ובכדי לפיסו נתנו לו כבדת־ארץ גדולה.

(2) פותחי שלג. גם היום קשה לעבור בחורף בערבות רוסיה מפני סערת־השלג המצויות שם. — פאת צפון המכוסה באפלה, מקום הרי חושך ושלטון הקור, היתה מלאה מסתורין בעולם העתיק, ומזה לה השם צפון־טמיר ונעלם. השוה גם באגדה העברית: במדבר רבה פרשה ב: צפון, משם החושך יוצא לעולם. ילקוט איוב רמז. תתקצ"ג: נוטה צפון על תהו, רוח פנת הצפון בראו ולא גמרו; לפי שאמר כל מי שאומר אני אלוה יבא ויגמר הפנה הזאת שהנחתני ושם הוא מדורן של מויקים ורוחות ושרים ומשם יוצאים לעולם. גם פרקי דרבי אליעזר פ"ג.

(3) היום קדיש בתיסטניה.

(4) השוה II 21, 23.

(5) ראה הלאה פרק 18.

(6) בלשון חז"ל: עכידא או חכידא.

הוא רצה לקחתם וללכת לדרכו. באחרונה נתנה לו את הסוסים ואמרה: „את הסוסים האלה אשר באו הנה הצלתי לך, ואת השכר בעד ההצלה נתת לי, כי שלשה בנים לי ממך. כאשר יגדלו, אמר-נא, מה עלי לעשות עמהם? האם אושיבם פה, כי הארץ הזאת ברשותי או אשלח אליך?“ היא שאלה את הדברים האלה והוא, כאשר מספרים, ענה עליהם ואמר: „כאשר תראי את הנערים והנה הם נעשים לאנשים, כזאת תעשי ולא תשגי. את זה מהם אשר תראי כי דורך הוא את הקשת הזאת באופן זה ויחגור את החגורה הזאת באופן זה, את זה תעשי ליושב הארץ הזאת, ואת זה אשר לא יכשר למעשים האלה אשר אני מראה לך, אותו תשלחי מתוך הארץ הזאת. ואם תעשי כל-זאת, תהיה גם לך שמחת לב ותמלאי אחרי מבוקשי.“

10. והוא דרך אחת משתי קשתותיו, כי שתיים נשא הירקלס עד אז, והראה לה את החגורה⁽¹⁾ ומסר לה את הקשת ואת החגורה אשר ספל זהב היה תלוי למעלה בפותחת, ואחרי מסרו לה הלך לו. והיא, כאשר גדלו הנערים אשר נולדו לה, קראה להם בשמות, את האחד אַגְתִּירְסוס ואת השני גִּלְוֹנוס, ואת הצעיר סְקִיתִיס. אחרי-כן, בזכרה את הצו, עשתה את אשר צוה עליה: והנה שנים מהנערים, אגתירסוס וגלנוס, לא היה בכוחם להשיג את שכר ההתחרות שהיה לפניהם, ויצאו מתוך הארץ מגורשים מאת אמם. אבל הצעיר, סקיתיס, עשה את מעשהו ונשאר בארץ. ומסקיתיס בן הירקלס יצאו מלכי הסקיתים אשר מלכו מדי פעם בפעם, ובגלל הספל נושאים הסקיתים עד היום הנה ספלים בחגורותיהם. כל זה מספרים היוונים היושבים על יד הים השחור⁽²⁾.

11. יש גם ידיעה המספרת את הדברים הבאים, אשר אליהם אני נוטה ביותר; הסקיתים אשר נדדו באסיה ונלחצו מאת המֶסְגִּטִּיס⁽³⁾ במלחמה עברו את הנהר אַרְפֶּסִיס⁽⁴⁾ ובאו אל ארץ קִימְרִיָּה. כי הארץ המיושבת היום מאת הסקיתים, אומרים, כי לפנים היתה של הקימריים. וכאשר הלכו והתקרבו הסקיתים התיעצו הקימריים, יען כי מחנה גדול הולך וקרב, והיו מחולקים בדעותיהם. ואף כי שני הצדדים עמדו על דעתם, היתה דעת המלכים הנכונה. יען העם חוה את דעתו, כי טוב יהיה לצאת מן הארץ ואין צורך להכניס את נפשם בסכנה להלחם עם מחנה כבד, ודעת המלכים היתה להלחם במתקרבים בכל עוז בעד הארץ. והנה לא רצו לשמוע, לא העם למלכים ולא המלכים לעם.

(1) איך חוגרים אותה.

(2) היוונים אשר ישבו בין הסקיתים בדו להם את האגרה הזאת, להראות להם כי מוצא אחר ליוונים ולסקיתים בכדי שיתנו להם מקום לשבת ולסחור בארץ.

(3) על-אודותם ראה I 201.

(4) היום סיר-דריה, ראה I 201, 205.

אלה החליטו לצאת את הארץ מבלי להלחם ולמסרה לבאים, והמלכים אמרו למות ולהקבר בארצם ולא לנוס יחד עם העם, בהתחשבת כמה טובות היו להם וכמה רעות תבאנה עליהם בברחם מארץ מולדתם. ואחרי אשר החליטו בדבר הזה, נפלגו ובהיותם שוים במספר נלחמו אלה באלה. את כל אלה מהם אשר נהרגו קבר עם הקימריים על יד הנהר טירס⁽¹⁾; עוד היום ידוע קברם; אחרי אשר קברו אותם יצאו מארצם והסקיתים אשר באו נאחזו בארץ השוממה⁽²⁾.
12. עוד היום יש בארץ הסקיתים מבצרים קימריים, ישנה גם מעברה קימרית⁽³⁾, ישנו גם חבל הנקרא הקימרי, וישנו גם מיצר ים הנקרא הקימרי⁽⁴⁾. ברור אפוא, כי הקימריים, בברחם לאסיה מפני הסקיתים ישבו גם בחצי-האי, אשר בו נוסדה עתה העיר היוונית סיגופי⁽⁵⁾. גם ברור, כי הסקיתים ברדפם אחריהם ובפרצם לתוך ארץ מדי תעו מן הדרך. כי הקימריים ברדפם עשו כל דרכם לאורך חוף הים⁽⁶⁾, והסקיתים הדביקו אחריהם בהניחם את הקאבקוס לימינם עד אשר פרצו לתוך ארץ מדי, בפנותם אל לב הארץ. זה הוא ספור אחר, אשר מספרים בשובה גם היוונים וגם הברברים ואשר ספרתי.

13. גם מספר אריקטאס⁽⁷⁾ בן קאיסטרוֹפִיוס איש פֶּרוֹקִינִיסוס⁽⁸⁾ משורר אֶפִי־כי בהיות עליו רוח פויבוס⁽⁹⁾, הגיע עד האִיסִידוֹנִים; למעלה מהאיסידונים יושבים, לדבריו, הָאֶרִימֶסֶפִים⁽¹⁰⁾, אנשים בעלי עין אחת, ולמעלה מאלה הכרובים שומרי הזהב, ולמעלה מהם הָהֶפֶרְבוֹרָאִים⁽¹¹⁾ המשתרעים עד הים⁽¹²⁾. כל אלה, מלבד ההיפרבוראים, היו תמיד תוקפים את שכניהם, והארימספים התחילו עלי-

(1) היום דניעסט.

(2) בעל ערוך השלם בערך אפריקי גורס בתרגום ירושל' על גומר ומגוג—בראשית י' ב'—ובירושל' מגילה פ"א הלכה י"א גומר זו גממריא=קימריים, ומגוג זו סגותיאל=סקיתים! ועיין שם.

(3) היום מיצר יאניקלה או תיאודיסיה.

(4) התרגום הלטיני של כתבי הקודש — Vulgata — מתרגם עובדיה א' כ' "ספרד": הבוספורוס הקימרי. בשנת 1901 מצאו כאן כתובת יוונית, שמתוכה יוצא ברור כי יהודים התישבו פה יחד עם היוונים עוד במאה הרביעית לפני תורבן בית שני, השנה שירר III עמוד 18, גרסן V עמוד 188, 189.

(5) על החוף הדרומי של חצי-אי קרים. נוסדה בירי המילטים בשנת 751 ונתישבה שוב על-ידי הקימרים בשנת 642.

(6) הרי קאבקוס, היו לשמאלם.

(7) לפי Suidas היה בן דורם של קרויסוס וכורש. לפי הירודוטוס חי מאתם וארבעים שנה לפניהם. הוא נסע נסיעות רחוקות בארצות הסקיתים ואשר ראה ספר בשיר גדול בשלשה ספרים. השיר הזה נאבד.

(8) אי בים השיש. (9) אפולון.

(10) על אודותיהם ראה III 16, IV 27.

(11) ראה IV 32, 33. (12) הים הקרח.

ידי הארימספים גורשו מארצם האיסידונים, על-ידי האיסידונים הסקיתים, והקי-
מריים. אשר ישבו על יד הים הדרומי¹, עזבו את ארצם, בהיותם נלחצים
בידי הסקיתים. אם כן אף הוא אינו בדעה אחת עם הסקיתים בדבר הארץ הזאת.
14. ומאיוה מקום היה אריסטאס אשר ספר את הדברים האלה, אמרתי;
אולם אשר שמעתי מספרים על-אודותיו בפרוקוניסוס ובקזיקוס אספר: מספרים
אפוא, כי אריסטאס אשר לא נפל ביחש משפחתו מכל אורח העיר, בא לבית
קצר בפרוקוניסוס ומת שם. הקצר סגר את בית-מלאכתו והלך להודיע את קרובי
המת. וכאשר התפשטה השמועה בעיר, כי אריסטאס מת, פרצו מריבות בין
אלה אשר ספרו את הדבר ובין איש קזיקוס, אשר בא מעיר אֶרֶטקי, בספרו,
כי בלכתו לקזיקוס נפגש עמו ובא אתו בדברים. וזה עומד על דעתו בריבו,
וקרובי המת הולכים אל בית הקצר ובידם כל הכלים הדרושים לשאת אותו
משם. אולם כאשר פתחו את הבית לא נראה אריסטאס. לא מת ולא חי. אחרי
שבע שנים נראה בפרוקוניסוס וכתב את השירים האלה, הנקראים היום בפי
היוונים אַרִימֶספִּיִּים, ואחרי כתבו אותם נעלם שנית.

15. את המאורע הזה מספרים בשתי הערים האלה, אולם יודע אני אשר
קרה עם אנשי מֶטֶפֹּנְטִיוֹן באיטליה, שלש מאות וארבעים שנה אחרי אשר
נעלם אריסטאס בפעם השניה, כאשר מצאתי בהשוותי בפרוקוניסוס ובמטפונטיון.
אנשי מטפונטיון מספרים כי אריסטאס עצמו נראה בארצם וצוה לבנות מזבח
לאפולון ולהקים על ידו מצבה על שם אריסטאס מפרוקוניסוס. לפי דבריו בא
אפולון בין כל האיטלקים רק אליהם לבד אל תוך ארצם. והוא, אריסטאס של
עכשו, לָהֹוּ. או, כאשר בא עם האל, היה עורב² ואחרי דברו את הדברים
האלה, נעלם. ואנשי מטפונטיון מספרים, כי שלחו לדלפוי לשאל באל, מה טיבה
של הופעת האיש ההוא. הפיתיה צותה להם לשמוע בקול ההופעה, כי בשמעם
אליה תצא להם טובה. הם קבלו עליהם ועשו כל אשר היה עליהם לעשות,
והיום עומדת מצבה על שם אריסטאס על יד פסל אפולון ומסביב להם עצי
דפנה. הפסל הוקם בשוק. על אודות אריסטאס די באשר ספרתי עד הנה.

16. מהארץ, אשר על אודותיה החיליתי לספר³, לא ידוע דבר ברור,
מה ממנה ולמעלה, כי לא יכולתי להודע מפי איש אשר יאמר כי הוא ראה
בעיניו, כי אף אריסטאס, האיש אשר זה עתה הזכרתי, אף הוא, כאשר הוא
מספר בשיריו, לא הגיע צפונה מהאיסידונים, כי אם אשר מצפון להם הוא
מספר מפי השמועה ואומר כי האיסידונים הם המספרים את הדברים האלה.

(1) הים השחור.

(2) הצפור הקדושה לאפולון.

(3) המשך מפרק 13.

אמנם אשר עלה בידינו להודע מפי השמועה דברים ברורים יסופר כולו.
 17. מהעיר המסחרית⁽¹⁾ של הבוריסתנים אשר באמצע ארץ הסקיתים
 שעל חוף הים, מעל⁽²⁾ לעיר הזאת יושבים ראשונה הקליפידים, אשר הם
 סקיתים יווניים. מעל לאלה עם אחר הנקרא אֶלְזוֹנִים. אלה והקליפידים חיים בכל
 דבר כמו הסקיתים, אולם הם זורעים ואוכלים גם דגן, גם בצלים, שומים,
 עדשים ודוחן. מעל לאלזונים יושבים סקיתים חורשים, אשר אינם זורעים את
 הדגן למאכלם, כי אם למכירה. מעל להם יושבים הנאברים⁽³⁾, מהנאברים
 ולצפון נעזבת האדמה מבני־אדם, עד כמה שאנחנו יודעים. אלה העמים הם
 היושבים על יד הנהר הִיפֶסֶס⁽⁴⁾, ממערב לבוריסֶתָנִים⁽⁵⁾.

18. אולם כאשר עוברים את הבוריסתנים באים מצד הים⁽⁶⁾ בתחלה
 לְהִילִיָּאָה⁽⁷⁾, וכשהולכים ממנה והלאה יושבים סקיתים עובדי־אדמה, והיוונים
 היושבים על יד הנהר הִיפֶסֶס קוראים אותם בוריסתניטים, והם עצמם אֶלְכִיפּוֹלִיטִים⁽⁸⁾.
 הסקיתים עובדי־אדמה אלה יושבים מזרחה דרך שלשת ימים ומשתרעים עד נהר
 אחד אשר לו השם פֶּנְטִיקָפִיס⁽⁹⁾, אולם צפונה נסיעה של אחד־עשר יום על
 הבוריסתנים. הארץ המשתרעת צפונה ממנה שוממה במרחק רב. אחרי החבל
 השמם יושבים אֶנְדְּרוֹפִגִים⁽¹⁰⁾, עם בפני עצמו ואינו סקיתי מכל וכל. אשר ממעל
 לאלה הוא באמת שמם ואין עם מבני־אדם נמצא שם, עד כמה שאנחנו יודעים.
 19. מזרחה מהסקיתים עובדי־אדמה אלה, כאשר עוברים את הנהר פנטי־
 קפס, יושבים כבר סקיתים נודדים, אשר אינם זורעים ואינם חורשים מכל וכל
 חשופה כל הארץ ההיא מעצים, מלבד הִילִיָּאָה; הנודדים האלה יושבים לצד
 מזרח דרך ארבעה עשר יום בארץ המשתרעת עד הנהר גְרוֹס⁽¹¹⁾.
 20. מעבר לגרוס נמצאת הארץ הנקראת של המלכים ובה יושבים
 המצוינים בין הסקיתים ורובם, הרואים את שאר הסקיתים כעבדים להם.

(1) העיר אולביה, נוסדה בשנת 655 בערך על חוף הבוג. תורבות ממנה נמצאות סמוך לאודיסה של היום.

(2) צפונה.

(3) השוה IV 51, 105. הם ישבו בגליציה של היום.

(4) היום הנהר בוג, ראה IV 52.

(5) היום הנהר דניפר, ראה IV 53.

(6) מהדרום.

(7) פירוש המלה: ארץ מיוערת.

(8) על שם העיר אולביה.

(9) על־אודותיו ראה IV 54.

(10) השוה IV 106, 107.

(11) השוה על־אודותיו IV 56.

משתרעים הם דרומה עד הארץ הקאבריי⁽¹⁾, מזרחה עד החריץ אשר חפרו בני העוֹרִים, ועד העיר המסחרית אשר על יד הים המֵיאוֹטִי, הנקראת קְרִימְנוֹי. חלק מהם משתרעים עד הנהר טַנְאִיס⁽²⁾. מעל לסקיתים המלכיים צפונה יושבים מְלִנְקְלִינִים, עם אחר ולא סקיתי. מהמלנכלינים והלאה משתרעים אגמים ומקום שומם מבני אדם, עד כמה שאנחנו יודעים.

21. כאשר עוברים את הנהר טנאִיס הארץ אינה עוד סקיתית. החבל הראשון הוא לְסֶאבְרוֹמְטִיס⁽³⁾ המתחילים מהפנה של הים המֵיאוֹטִי ויושבים צפונה לו דרך חמשה-עשר יום. כל השטח חשוף, אין בו לא עצי-סרק ולא עצי-פרי. צפונה מהם, החבל השני, נמצאים בודינים⁽⁴⁾, היושבים בארץ מכוסה כולה יערות שונים.

22. מעל לבודינים, צפונה, משתרע תחלה מדבר דרך שבעת ימים; אחר המדבר, כאשר פונים יותר מזרחה, יושבים הֶתִיסְטִיטִיס⁽⁵⁾, עם רב ומוזר, החי על הצייד. על ידם יושבים במקומות הללו אלה הנקראים אֵיֶאֶרְקִיס והחיים גם הם על הצייד באופן זה: עולה האיש על עץ לארוב – עצים רבים בכל החבל ההוא – ולכל אחד מוכן סוס המלומד לנוח על בטנו למען הנמיך עד כמה שיוכל את קומתו וגם כלב. וכשצפה את החיה מעל העץ, הוא יורה עליה מקשתו, עולה על סוסו ורודף אחריה והכלב בעקבותיו. מעל לאלה, כאשר נוטים יותר מזרחה, יושבים סקיתים אחרים, אשר פשעו בסקיתים המלכיים, וככה באו אל החבל הזה.

23. עד חבל הסקיתים האלה הארץ המתוארת עד הנה היא כולה ארץ מישור ומכוסה שכבת אדמה עמוקה⁽⁶⁾, מפה והלאה היא ארץ טרשים ופראית; אחרי אשר עוברים מרחק גדול בארץ הפראית הזאת יושבים בארץ אשר לרגלי הרים גבוהים⁽⁷⁾ אנשים, אשר אומרים עליהם, כי כולם קרחים מלדה, במדה אחת זכרים ונקבות, והם חרומי-אף וסנטרם גדול. מדברים הם בשפה מיוחדת, אך לובשים בגדים סקיתיים. הם חיים על פרי-העץ. עץ הפונְטִי⁽⁸⁾ שם העץ

(1) ארץ קרים.

(2) היום הנהר דון.

(3) ראה על-אודותיהם IV 110.

(4) על-אודותיהם ראה IV 108, 123.

(5) מקומם לא ידוע בברור. כנראה ישבו במחוז קון, סימבורסק עד פרם.

(6) ולכן פוריה.

(7) הרי אורל.

(8) היא העץ padus Lin, או prunus דובדבן-השרה. עוד היום פשלים הקלמיקים את

הדובדבנים האלה בחלב עד שנעשה סמך ואחרי-כן מיבשים את התבשיל וחלק קטן ממנו במים נותן מרק טוב. וגם אחר מהאכלים העקריים של הבסקירים היום הוא מיץ הדובדבן הזה.

אשר על פריו הם חיים וגדלו כגודל התאנה בערך. הוא עושה פרות הדומים לפולים, רק גרעינים בהם. כאשר הם מתבשלים הם סוחטים אותם בסדינים, ואז נוזל מהם מיץ עב ושחור, ולנוזל זה השם אַסְכִי⁽¹⁾. אותו הם מלקקים וגם שותים מעורב בחלב ומהמשקע הסמיך שלו הם עושים כעין עוגות ואת אלה הם אוכלים. כי בקר רב אין להם, יען כי נאות הדשא אינם טובים שם. כל אחד גר תחת עץ, בחורף הוא שוטח עליו שטיח לָבֵד עב ולבן ובקיץ בלי הלבד. אין איש עושה להם עול, יען אומרים, כי הם קדושים. אין להם גם כלי-נשק למלחמה. והם המפשרים בין השכנים בריבותיהם וגם כאשר פליט נמלט אליהם לא תאונה לו רעה ממי שהוא. שם אַרְגִּיפִּיִּים.

24. עד הקרחים האלה יש ידיעה ברורה על הארץ והעמים עד אליהם. כי באים אליהם מהסקיתים, ולא כבד הדבר לקבל מהם ידיעות, והן מהיוונים אשר בעיר המסחרית אשר על יד הבוריסטנים⁽²⁾ וגם מערי המסחר האחרות אשר על יד הים השחור. הסקיתים הבאים אליהם עושים את משאם ומתנם בעזרת שבעה מליצים ושבע שפות.

25. עד אלה אפוא יש ידיעות, אולם אשר מהקרחים ולמעלה אין איש יודע לאמר ברור, כי רוכסי הרים גבוהים ותלולים⁽³⁾ חוסמים את הדרך ואין איש עובר עליהם. הקרחים האלה אומרים, אשר אמנם לא נראה בעיני כמהימן. כי בין הרים אלה חיים אנשים ולהם רגלי עז, וכשמוסיפים ללכת מזה והלאה יש בני אדם אחרים הישנים ששת החדשים⁽⁴⁾. אולם דבר זה אינו מתקבל על לבי מכל וכל. אבל אשר משתרע מן הקרחים ולמזרח מיושב, מה שידוע ברור, מאת האיסידונים, ואשר משתרע למעלה הן מהקרחים הן מהאיסידונים, צפונה, לא ידוע, מלבד המסופר בפייהם.

26. אומרים כי לאיסידונים מנהגים כאלה: כשמת לאחד מהם אביו מביאים כל קרוביו צאן, ואחרי שחטם אותם ונתחם את הבשר לנתחים מנתחים הם גם את אבי היורש המת, מערבים את כל הבשר ומגישים לסעודה⁽⁵⁾. את ראשו הם מזהיבים אחרי הסירם את השער ואחרי אשר נקו אותו ואחרי-כן נחשב הוא להם כפסל ומקריבים לו בכל שנה קרבנות רבים. הבן עושה זאת לאביו כמו היוונים את חג ההולדת. אומרים עליהם, כי בכלל גם הם אנשים ישרים, והנשים שוות בזכויותיהן עם האנשים.

(1) הבסקירים היום קוראים למיץ זה atschī. השוה Ermanns Archiv für wissenschaftl. Kunde Russlands I 427.

(2) אולביה. (3) הרי אורל.

(4) של החורף; את חיי בני-האדם כליל הארוך של הארצות הצפוניות תארו להם הקדמונים

(5) כן עשו גם המסגטים I 216, והפדיים III 99. באופן שכות.

27. אם כן גם אלה ידועים עוד, אולם מהם ולמעלה חיים לדברי האיסידוניים האנשים בעל עין אחת והכרובים נוטרי הזהב; מהם קבלו הסקיתים את השמועה ומסרוה, מהסקיתים שמענוה אנחנו ומשתמשים בה ואנחנו קוראים אותם בשפת הסקיתים אַרִימְסָפִים, כי הסקיתים אומרים על אחת „אַרִימְה“, ועל עין „ספּו“.

28. קשה מאד החורף בכל הארץ הזאת אשר תארתי, באופן, כי שמונה חדשים שורר שם קור חזק כבד מנשוא, ובחדשים אלה כאשר שופכים מים לא נעשה רפש, רק כאשר מבעירים אש יַעֲשֶׂה רפש. הים קופא, גם כל הבוספורוס הקִימְרִי, והסקיתים היושבים בעבר מהתעלה מזה עוברים על הקרח למלחמה ומעבירים את הרכב עליו לעבר השני, אל הַסִּינְדִים. ככה, אפוא, נמשך החורף שמונה חדשים, גם בארבעת החדשים האחרים קריר שם. נבדל החורף הזה בטיבו מהחורף בכל שאר הארצות בזה, כי בעונתו⁽¹⁾ אין גשמים יורדים במדה חשובה, בעוד אשר בקיץ אין הגשם פוסק, ובעונה אשר במקומות אחרים יורדים מטרות עזו, אין שם כל גשם אבל בקיץ הם מצויים, ואם מטרות עזו יורדים בחורף, משתאים לו כמו לדבר פלא. כמו כן נחשב לפלא בארץ הסקיתים אם יקרה רעש, הן בקיץ הן בחורף. הסוסים סובלים ונושאים את החורף הזה, אולם הפרדות והחמורים אינם יכולים לעמוד בו מכל וכל, ובמקומות אחרים כאשר הסוסים עומדים בקור הם מתים בדלקת, והחמורים והפרדות יכולים לעמוד בו. 29. מטעם זה, כאשר נראה לי, בארץ ההיא גזע הבקר המנוון אינו מגדל קרנים; אכן מחזק את השערתו מאמר הוֹמֵירֹס באודִימְהָ⁽²⁾, אשר שם נאמר: גם לוב, מקום הגדיים ימהרו לגדל קרנים.

מִזָּה שֶׁמֵכִיעַ אֶל־נֶכֶן, כִּי בִּארְצוֹת הַחֲמוֹת מִמְּהֵרוֹת הַקֶּרְנִים לַעֲמוֹת, אִלֵּם בְּקוֹר הַחֹזֶק אוֹ כִּי הַקֶּרְנִים אֵינָן צוֹמְחוֹת מִכָּל וְכָל לִבְהֵמוֹת, וְאִם הֵן צוֹמְחוֹת, הֵן צוֹמְחוֹת בְּקוֹשִׁי.

30. והנה בארץ ההיא נעשה הדבר הזה לרגלי הקור, אולם אני מתפלא — כי להוספות שמתי לבי עוד מתחלת ספורי — כי כל ארץ אֵילִים אינה מגדלת פרדות, הלא הארץ אינה קרה ואין כל סבה אחרת נראית. האֵילִים עצמם אומרים כי בגלל איזו קללה אין פרדות גדלות אצלם. אולם בבוא הזמן אשר הסוסות תרבענה, הם מביאים אותן אל שכניהם ושם, בארץ השכנים, נותנים לחמורים לבוא עליהן, עד כי הסוסות מתעברות. אחרי־כן מחזירים אותן לארצן.

31. אשר לנוצות הממלאות לדברי הסקיתים את האויר ובגללן אין אדם רואה את הארץ לפניו ואינו יכול לעבור בה, יש לי הדעה הזאת: בחבלים

(1) הירורוסוס מדבר כמו בן ארץ יוון, שבה עונת הגשמים כמו בארץ ישראל, בחורף.

מצפון לארץ הזאת יורד תמיד שלג, בקיץ פחות מאשר בחורף, מה שמוכן. האיש אשר ראה כבר פעם מקרוב שלג גדול נופל יבין את אשר אני אומר: השלג דומה לנוצות ובעקב חורף זה, בהיותו ככה, אין הארצות לעבר צפון של חלק היבשת הזאת נושבות. לכן חושב אני כי הסקיתים והעמים היושבים סביבם קוראים את השלג נוצות בהדמותם אותו להן. כל זה מספרים הם על הארצות הרחוקות ביותר.

32. על-אודות האנשים ההיפרבוריים⁽¹⁾ אינם יודעים לספר לא הסקיתים ולא איש אחר מהיושבים בארץ ההיא, מלבד אולי האיסידונים. אולם כאשר חושב אני, גם אלה אינם יודעים לאמר דבר-מה, כי לולא זאת היו מספרים גם הסקיתים, כאשר הם מספרים על בעלי עין אחת. אמנם יש דבר-מה הנאמר מפי היסיאודוס בדבר ההיפרבוריים, גם בפי הומירוס באפיגונים⁽²⁾, אם באמת הומירוס כתב את השירים האלה.

33. אולם את רוב הידיעות על-אודותיהם מספרים הדיליים⁽³⁾ באמרם, כי מתנות קדושות צרורות בתבן של חטים הובאו מאת ההיפרבוריים והגיעו אל הסקיתים, מהסקיתים קבלו תמיד השכנים זה אחר זה עד כי הביאו אותן אל קצה המערב עד הים האדריאטי, מפה נשלחו הלאה דרומה והראשונים מתנוונים אשר קבלו היו הדוניים, מאלה ירדו אל המפרץ המילי⁽⁴⁾ ועברו אל אכבויה, וכל עיר שלחה אותן לשניה עד קריסטוס⁽⁵⁾, מהעיר הזאת עברו את אגדרוס, כי הקריסטיים הביאו אותן עד טינוס והטיניים לדילוס. בדרך זו, כאשר מספרים, הגיעו המתנות הקדושות לדילוס. בראשונה שלחו ההיפרבוריים שתי עלמות, הדיליים קוראים אותן היפרזי ולאודיקי, שתולכנה את המתנות הקדושות ויחד עמהן, להגן עליהן, שלחו ההיפרבוריים חמשה מאורחיהם ללוותן, הנקראים היום פרפריים, ומכובדים הם מאד בדילוס. אולם כאשר לא שבו הנשלחים אל ההיפרבוריים חרה להם מאד, פן יקרה להם מדי פעם בפעם כי לא יקבלו את שליחותיהם בחזרה, לכן הביאו את המתנות צרורות בתבן של חטים אל הגבול והטילו על שכניהם את הצו, כי יוליכו את המתנות מהם אל עם אחר וככה, מספרים, נשלחו הלאה עד אשר הגיעו לדילוס. אני בעצמי יודע מעשה הדומה למתנות הקדושות האלה: כאשר הנשים התבקו והפיאנו מקריבות לארטמיס המלכה אינן מקריבות את הקדשים בלי תבן של חטים.

34. על אלה אני יודע אפוא כי הן עושות ככה, ולכבוד העלמות האלה

(1) השוה IV 13.

(2) שיר שנאבד.

(3) יושבי האי דילוס.

(4) היום מפרץ זיטון מול אכבויה.

(5) היום קריסטוס.

מארץ ההיפרבוריים אשר מתו בדילוס גוזזים הנערות והנערות של הדיליים את שערות ראשם, הנערות גוזזות לפני נשואיהן מחלפה, כורכות על פלך ומניחות על הציון. הציון נמצא בפנים, בתוך מקדש ארטמיס, לשמאל הנכנס, ועל ידו צומח זית, ונערי הדיליים כורכים משערם על אחד הירקות ומניחים גם הם על הציון. לעלמות אלה נעשה אפוא הכבוד הזה מאת יושבי דילוס.

35. האנשים האלה⁽¹⁾ מספרים, כי גם ארגי ואופיס, שתי עלמות מעם ההיפרבוריים, באו אליהם לדילוס בעברן דרך הארצות של אותם העמים, עוד לפני היפרוכי ולאודיקי. הן באו לשלם לאיליתיה⁽²⁾ את נדרן, אשר קבלו על נפשן בעד הלידה הקלה⁽³⁾, אולם ארגי ואופיס באו, לדבריהם, יחד עם האלים ההם, והדיליים כבדו אותן באופן אחר: הגשים אוספות נדבות למענן ומזכירות אותן בשמן בהמנון אשר חבר למענן אוליין⁽⁴⁾ איש ליקי. מהן למדו יושבי האיים והיונים לשיר לכבוד אופיס וארגי, בקראן אותן בשמן ובאספן נדבות. אוליין זה, אשר בא מליקיה חבר גם את ההימנונים העתיקים האחרים אשר שרים בדילוס. גם משתמשים באפר השוקים הנשרפים על המזבח לפור על קברם של אופיס וארגי. הקבר שלהן הוא מאחורי מקדש ארטמיס לצד מזרח בקרבת אולם האורחים של הקיים⁽⁵⁾.

36. די בכל הדברים האלה על-אודות ההיפרבוריים. את האגדה על-אודות אַבְרִיס⁽⁶⁾, אשר לפיה היה היפרבורי, לא אספר, ושואמרים עליו, כי נשא את חצו ועבר את כל העולם מבלי לאכול. אם יש כאמת בני-אדם היפרבוריים, יש גם אחרים היפרבוסטיים⁽⁷⁾. צוחק אני בראותי איך ציירו ותארו כבר רבים את הקף הארץ בלי כל הבנה, הם רושמים את האוקינוס השוטף סביב לארץ אשר היא עגולה לגמרי כמו במחוגה, ועושים אסיה שוה לאירופה⁽⁸⁾, לכן בדברים מעטים אבאר את גודל כל אחת מהן ואיך צריכה כל אחת להרשם.

(1) הדיליים. (2) אלילת הלידה.

(3) כאשר נולדו אפולון וארטמיס.

(4) משורר אגדי מזמן קדום.

(5) יושבי קאוס, אי מאיי הקיקלדים.

(6) לפי האגדה היה כהן אפולון, אשר נתן לו חץ ועליו עף ועבר כל הארצות, ובכל מקום

בואו תזנה את העתיד ורפא חולים על ידי לחשים.

(7) βορρᾶς צפון, νότος דרום. הירודוטוס אינו מאמין כי על חוף הים הצפוני

יושבים בני-אדם, ולעג ואומר אם בני אדם יכולים לגור במקום קר מאוד, מדוע לא ישבו גם במקום

חם מאוד, על חופי הים הדרומי?

(8) הירודוטוס חשב את אירופה גדולה מאסיה, כי לדעתו שיך החלק הצפוני של אסיה

לאירופה, השוה III 116, IV 40, 42, והוא סובר, אם אסיה ואירופה אינן שוות בגודלן, מן הנמנע

שתהיה הארץ עגולה, ואת זאת הוא אומר להוכיח בדבריו הבאים.

37. הפרסים משתרעים במושבותיהם עד הים הדרומי הנקרא האדום⁽¹⁾. מצפון להם יושבים המדים, מצפון למדים הספיריים⁽²⁾, מצפון לספיריים הקולכים המשתרעים עד הים הצפוני⁽³⁾ אשר אל תוכו משתפך הנהר פסיס⁽⁴⁾. ארבעה העמים האלה יושבים מים עד ים.

38. ופה נמשכים ממנה⁽⁵⁾ מערבה שני חצאי־איים אל תוך הים, ואותם אתאר עתה: חצי־האי האחד⁽⁶⁾ לצד צפון מתחיל מהפסיס ונמשך מפה אל תוך הים לאורך הים השחור וההליספונטוס עד סיגיאון הטרוי, בעוד אשר בדרום אותו חצי־האי משתרע מהמפרץ המיריאנדי⁽⁷⁾ אשר על יד פניקיה, אל תוך הים עד הכף הקרייפיה⁽⁸⁾. יושבים בחצי־האי ההוא שלשים עמים. הנה האחד משני חצאי האיים.

39. חצי האי השני, המתחיל מפרס ומשתרע עד הים האדום, זאת היא ארץ פרס ואליה גובלת אשור ולאשור ערב⁽⁹⁾. הוא נגמר, אולם לא נגמר כי אם בהשקפת בני־האדם⁽¹⁰⁾, במפרץ ערב, אשר לתוכו חפר דריוש תעלה מהנילוס⁽¹¹⁾. מארץ הפרסים עד פניקיה נמשך שטח רחב וגדול, אולם מפניקיה משתרע דרך הים הזה⁽¹²⁾ חצי־האי ההוא לאורך סוריה, פלשתינא ומצרים ובו נגמר, ובו שלשה עמים⁽¹³⁾ לבד.

40. אלה הן הארצות המשתרעות מפרס לעבר מערב של אסיה. אשר לחלק מעל לפרסים, המדים, הספיריים והקולכים, זה הנוטה לצד מזרח השמש, משתרע שם מצד אחד הים האדום, ובצד צפון הים הפסיפי והנהר אֶרֶפְסִיס⁽¹⁴⁾, השוטף לצד מבוא השמש; אסיה מיושבת עד הודו, אולם מפה ולמזרח כבר מדבר ואין איש יודע להגיד מה שם. זה טבעה של אסיה וגדלה.

(1) האוקינוס ההודי.

(2) השוה על אודותיהם III 94.

(3) הים השחור.

(4) ראה I 2. IV 45.

(5) מאסיה. (6) אסיה הקטנה.

(7) בין סוריה ופניקיה.

(8) השוה I 144.

(9) הירודוטוס חושב אפוא אשור (שם כולל אצלו לבבל, שנער וסוריה) פניקיה וערב לגוש

אדמה אחד. הוא אינו יודע מאומה על־דבר מפרץ הים הפרסי המפריד בין ערב ואשור.

(10) הירודוטוס אינו מסכים להשקפה, כי הים האדום יחשב למפריד בין אפריקה ואסיה כי

צר הים הנה.

(11) ראה II 158.

(12) הים התיכון.

(13) פרסים, אשורים, ערבים.

(14) ראה על־אודותיו IV II.

41. לוב היא בחצי האי השני, כי מיד אחרי מצרים משתרעת לוב. על-יד מצרים חצי-האי הזה צר, כי מהים הזה עד הים האדום הן עשר רבבות קנים, אשר הן בערך אלף ריס⁽¹⁾. אולם מהמיצר⁽²⁾ הזה והלאה חצי-האי רחב מאד ונקרא לוב.

42. תמה אני על אלה הגובלים והמבדילים: לוב, אסיה, אירופה. הלא לא מצער הוא ההבדל ביניהן, כי באורך⁽³⁾ משתרעת אירופה על יד שתייהן, אולם ברוחב אינה ראויה כלל להדמות⁽⁴⁾, כאשר נראה בעיני. כי לוב נשקפת כמוקפת ים, מלבד במקום אשר היא גובלת באסיה. נֶכָּה מלך מצרים היה הראשון, עד כמה שאנו יודעים, אשר הראה זאת: אחרי אשר חדל לחפור את התעלה הנמשכת מהנילוס אל מפרץ ערב, שלח אנשים פניקים באניות ושם עליהם לשוב בהפליגם דרך עמודי הירקלס אל תוך הים הצפוני⁽⁵⁾ ובדרך זו לבוא למצרים. ובכן נסעו הפניקים מהים האדום⁽⁶⁾ והפליגו אל הים הדרומי. ובבוא סוף הסתו ירדו אל היבשה וזרעו את האדמה, במקום בלוב אשר קרה להם לעבור, וחכו לקציר, ואחר אספם את היבול הפליגו, עד אשר עברו שנתים ובשנה השלישית נסו לבין עמודי הירקלס ובאו למצרים, וספרו, אשר לא נראה לי, אולי למי שהוא, כי בהפליגם מסביב ללוב היתה להם השמש לימינם⁽⁷⁾. וככה נודעה היא בראשונה.

43. אחרי-כן הקרתגים הם האומרים כדבר הזה⁽⁸⁾, אף כי סטספִּיס בן מֶאֶסְפֶּס, איש אֶחִימֶנִידִי, לא סבב את לוב, בכל אשר נשלח לתכלית זו, כי אם ירא מפני אורך הנסיעה ומהמדבר שב לביתו ולא הוציא לפעולה את העבודה, הקשה אשר שמה עליו אמו. כי הוא אנס בתולה, את בת זֶאִפִּירוס⁽⁹⁾ בן מגביוס; וכאשר עמד אחר כך במצות המלך כסרכסס להצלב בגלל האשמה הזאת, התחננה בעדו אם סטספִּיס, אשר היתה אחות דריוש ואמרה, כי היא בעצמה תשים עליו עונש אשר יגדל מענשו הוא: הוא יהיה נאלץ לנסוע סביב לוב, עד אשר יבוא בסבובו למפרץ ערב. וכאשר נאות כסרכסס לזה, בא סטספִּיס למצרים ולקח אניה ומלחים להפליג משם אל עמודי הירקלס ואחרי אשר עבר ביניהם וגם סבב את הֶכֶף של לוב, אשר שמו סולוֹאִיס, הפליג דרומה. אחרי עברו דרך גדולה בים במשך חדשים רבים וכאשר היה עליו לעבור עוד הרבה חזר לאחוריו

(1) השוה II 158. (2) מיצר טואץ.

(3) ממערב למזרח. הירודוטוס חושב את אסיה מצפון לים הכספי לאירופה.

(4) אסיה ולוב אינן רחבות כמו אירופה.

(5) הים התיכון. (6) מפרץ ערב.

(7) בכל זאת הענין כמו שספרו. כי כאשר עוברים את הקו המשווה, השמש בצפון הנוסע, כלומר לימינו.

(8) שיכולים לסבוב בים את אפריקה.

(9) על-אודותיה ראה III 153.

שב למצרים. משם בא אל המלך כסרכסס וספר לו, איך עבר במרחקים גדולים על פני בני־אדם קטנים אשר מלבושיהם היו כפות תמרים וכאשר חתר אליהם באניה, ברחו אל ההרים, בעזבם את עריהם, והוא ואנשיו נכנסו בהן ולא עשו להם כל רעה, רק צאן לקחו מתוכם. ומדוע לא סבב את לוב עד גמרו, אמר, כי זאת היתה הנסבה, אשר האניה לא יכלה לחדור הלאה, כי אם נעצרה. כסרכסס, אשר לא ראה את דבריו לנכונים ויעץ לא גמר את העבודה הקשה אשר הוטלה עליו, צוה להוקיעו על עץ, בהענישו אותו בעונש הראשון. אך שמע אחד הסריסים אשר לסטספס זה על מיתת אדוניו ברח לסמוס ברכוש גדול, אשר בא לידי איש מסמוס, שאת שמו אני יודע היטב, אולם רוצה אני לשכחו.

44. רוב חלקי אסיה נגלו על־ידי דריוש, אשר חפץ לדעת את המקום אשר בו משתפך אל הים הנהר אינדוס, ⁽¹⁾ השני⁽¹⁾ בין כל הנהרות אשר תנינים חיים בו, ושלה אנשים אשר בטח בהם כי ידברו אמת וביניהם את סְקִילָס איש קְרִיאָנְדָה. הם יצאו מעיר קְסֶפְטִירוֹס ומארץ הפְּקִטִיאָת⁽²⁾ והפליגו בנהר לצד מזרח השמש עד הים ובהפליגם דרך הים מערבה באו בחודש השליש אל הארץ ההיא, אשר מתוכה שלח מלך מצרים את הפניקים, שדברתי על־אודותיהם למעלה⁽³⁾, לסבב את לוב. אחרי אשר הפליגו אלה מסביב⁽⁴⁾ לכד דריוש את היהודים והשתמש בהם זה. כך נחגלו גם יתר חלקי אסיה מלבד החלקים אשר לעבר מזרחה הדומים ללוב.

45. אולם אירופה, כנראה, לא ידועה לכל איש, לא החלקים לפאת זריחת השמש ולא אלה לפאת צפון, אם הים שוטף סביבה. ידוע רק כי לארכה היא משתרעת לאורך שתייה⁽⁵⁾, גם אינני יכול להבין מאין נותנו לאדמה שלשה שמות בכל היותה רק אחת, והשמות לקוחים מנשים ולגבולותיה שמו הנהר נילוס⁽⁶⁾ במצרים והפְּסִיס⁽⁷⁾ בקולכיס – אחרים מצינים את הנהר טְנָאִיס המִיאֹטִי⁽⁸⁾ ואת המעברה הקימרית⁽⁹⁾ – ואינני יכול להודע שמות האנשים אשר קבעו את הגבולים ומאין לקחו את השמות. כי אמנם ללוב בא השם, כמו שאומרים רוב היוונים, מִלְפִיָה, אשה מבנות הארץ, ולאסיה השם מאשתו של פְּרוֹמִיתוֹס.

(1) הראשון הוא הנילוס.

(2) ראה III 102. (3) ראה IV 42. (4) ללוב,

(5) ראה I 42. חשונה גם III 15.

(6) הנילוס הוא הגבול בין אסיה ואפריקה, ראה II 16, 17.

(7) חשונה IV 86. מה שהיה מצפון הפסיס נחשב לאירופה. חשונה IV 36, 40.

(8) היום דון. ונקרא המיאוטִי, יען כי הוא משתפך אל תוך הים המיאוטִי, ראה IV 12.

(9) ראה IV 12.

הלודים אמנם דורשים את השם הזה לעצמם, באמרם כי על שם אַסִּיאָס בן קוֹטִיס בן מִנָּס⁽¹⁾ נקראת אסיה ולא על שם אסיה אשתו של פרומיתוס, ועל שמו נקרא גם השבט אסיאס בסרדיס. אולם אירופה אינה ידועה לכל איש. אם הים שוטף סביבה ומאין לקחה את השם הזה, וגם לא ידוע האיש, אשר קרא אותה בשם זה, אם לא נאמר כי על שם אברופה מצור נקראה הארץ בשם זה. אם כן היתה לפני זה בלי שם, כמו שתי האחרות. אולם ידוע, כי היא מוצאה מאסיה ולא באה לארץ ההיא הנקראת היום בפי היוונים אירופה, רק באה מפניקיה לכרתים ומכרתים לליקיה. די באשר דברתי בענין זה עד הנה, כי נשתמש באלה מהדברים המקובלים כבר.

46. ⁽²⁾ על יד הים השחור, אשר אליו יצא דריוש עם צבאו, חיים העמים הנבערים מדעת יתר על העמים אשר בכל הארצות, מלבד העם הסקיתי, כי אין בידינו להגיד דבר-חכמה מעם מן העמים היושבים בעבר הזה של הים השחור⁽³⁾ ואין אנחנו יודעים איש אשר היה מלומד, מלבד העם הסקיתי ואֶנְחֶרְסִיס⁽⁴⁾. כי המצאה אחת, הכי גדולה בעיני בני-אדם, המציא העם הסקיתי באופן הכי מחוכם בין כל העמים, אשר אנחנו יודעים, את האחרים אינני מעריך. הדבר הגדול ככה, אשר המציאו, הוא, כי כל איש הבא עליהם⁽⁵⁾ אינו יכול להמלט ושאי אפשר לתפוס אותם⁽⁶⁾ כאשר אינם רוצים כי ימצאו אותם. כי אנשים אשר לא ערים ולא חומות נבנו להם, כי אם כולם נושאים את מעונותיהם, אנשים היורים בקשת מעל סוסייהם ואינם חיים על עבודת-האדמה, כי אם מגדול בקר, ומעונותיהם על עגלות, האם יש להתגבר עליהם או להכריחם לקרב?

47. הם המציאו אופני חיים כאלה, המתאימים לארץ, וגם הנהרות בעוזריהם. הארץ הוא מישור ומכוסה דשא ומשקה היטב; נהרות עוברים דרך בה לא פחות הרבה במספרם מהתעלות אשר במצרים. אלה מהם החשובים להיות נקובים בשם ויש לעבור עליהם באניות מהים, אותם אזכיר: האִיסְטְרוֹס עם חמשת שפכיו, אחרי-כן הִטִּירֶס וְהֵיפֶנִּיס, הַבוֹרִיסְתֶּנִּיס וְהַפֶּנְטִיקֶנִּיס וְהֵיפֶקִירִיס וְהַגֶּרוֹס וְהַטְנַאִיס⁽⁷⁾. הם זורמים באופן זה:

48. האִיסְטְרוֹס⁽⁸⁾ הוא הגדול בכל הנהרות אשר אנחנו יודעים. הוא

(1) גזכר I 94.

(2) המשך מפרק 36, תאור ארץ הסקיתים.

(3) כלומר במערב הים השחור.

(4) על-אודותיו ראה IV 76.

(5) כלומר התוקף אותם.

(6) את הסקיתים.

(7) על אודות הנהרות האלה ראה הפרקים הבאים 51 — 57.

(8) היום הדוניא.

שוטף במדה אחת תמיד, בקיץ ובחורף. הוא הראשון בין נהרות סקיתיה הזורמים ממערב והוא הגדול מטעם זה, יען כי גם נהרות אחרים משתפכים לתוכו. אלה הם העושים אותו גדול; חמשה הם השוטפים אליו דרך ארץ הסקיתים; הפורטטה בפי הסקיתים ובפי היוונים פִּירְטוֹס⁽¹⁾, האחרים הם הטיארכנטוס, האַרְרוֹס, הנפִּירִיס והאורדיסוס⁽²⁾. הראשון בין הנהרות הנזכרים הוא גדול ובשטפו מזרחה הוא מאחד את מימיו עם האיסטרוס, השני אשר הזכרתי, הטיארכנטוס, שוטף יותר לפאת מערב והוא יותר קטן; האַרְרוֹס, והנפִּירִיס והאורדיסוס זורמים בין שניהם ונופלים אל תוך האיסטרוס. אלה הנהרות ילידי ארץ הסקיתים ממלאים אותו. מהאגִתִּיקִים⁽³⁾ זורם הנהר מְרִיס⁽⁴⁾ ומתחבר עם האיסטרוס.

49. מפסגות ההימוס⁽⁵⁾ זורמים שלשה נהרים גדולים אחרים צפונה ונופלים לתוכו, האַטְלַס, האִירַס והטיביסיס. דרך תְּרַקְהָה והקרוֹבִינִים⁽⁶⁾ התְּרַקִּים שוטפים האַתְרִיס, הנוֹאֶס והאֶרְטִגִּיס ומשתפכים אל תוך האיסטרוס. מתוך גבול הפִּיאוֹנִים⁽⁶⁾ ומהרי רודופי יורד הנהר סְקִיוֹס⁽⁷⁾ בחצותו את ההימוס ומשתפך אל תוכו. מהאגִלִּידים שוטף צפונה הנהר אַנְגֶּרוֹס הנופל אל תוך המישור הֶקְרִיבְּלִי ואל תוך הנהר פְּרוֹנוֹגוֹס והברונגוס אל תוך האיסטרוס. ככה מקבל האיסטרוס שניהם והם גדולים, מהארץ אשר מצפון להאומֶבְּרִים שוטף הנהר קְרִפִּיס ועוד אחד, אֶלְפִּיס, צפונה, וגם הם משתפכים אל תוכו. כי האיסטרוס שוטף דרך כל אירופה, ראשיתו מהקלטים היושבים אחרי הקִינִיקִים שהם מכל עמי אירופה בקצות המערב. הוא שוטף אפוא דרך כל אירופה ויורד אל ירכתי ארץ הסקיתים.

50. מהנהרות הנזכרים אלה ורבים אחרים המאחדים את מימיהם נעשה האיסטרוס לגדול בין הנהרות, אולם כאשר משוים את מדת המים האחד אל השני⁽⁸⁾, עולה עליו הנילוס בשפעת מימיו. כי אל תוך הנילוס אינו נופל לא נהר ולא כל מעין, אשר יוסיפו על שפעת מימיו. במדה אחת זורם האיסטרוס תמיד, בקיץ ובחורף מסבה זו, כאשר נראה לי: בחורף הוא כמו שהוא רק מעט יותר מכפי טבעו, כי הארץ הזאת מוגשמת בחורף מעט מאד; אולם שלג יורד בה כל הזמן; ובקיץ נמס השלג המרובה אשר ירד בחורף ומשתפך מכל צד אל תוך האיסטרוס. השלג הזה אשר ירד לתוכו מעלה את מימיו יחד עם הגשמים

(1) היום הפרוט.

(2) היום אלוטסה, סרט, ילוביצה, ארדשיך.

(3) הם ישבו בויבנברגן של היום.

(4) היום מרוס בטרנסילבניה.

(5) היום הבלקן, נהרות גדולים אינם יורדים היום מהבלקן אל תוך הדונאי, רוב הנהרות

הנזכרים מה זהותם אינה ידועה כעת.

(6) עמי הבלקן. (7) היום איסקר.

(8) כלומר בלי שלגיהם המשתפכים אל תוכם.

הרבים והחזקים, כי בקיץ יורד גשם, ובמדה אשר תמשוך השמש אליה את המים בקיץ יותר מאשר בחורף, במדה זו הם הזרמים הרבים הזורמים אל האיסטרוס בקיץ יותר מאשר בחורף¹. כאשר מחשבים אחד מול השני נעשה שווי המשקל ולכן נראה הוא תמיד להיות במדה אחת.

51. אחד מהנהרות בארץ הסקיתים הוא האיסטרוס, אחריו הטיֶרס² השוטף מצפון ומוצאו מאגם גדול³, הגובל בין ארץ הסקיתים וארץ הגֶאבֶּרִים⁴; במקום שפכו התישבו יוונים הנקראים טִירִיטִים.

52. הנהר השלישי הוא ההיפניס⁵ ומוצאו מארץ הסקיתים. זורם הוא מתוך אגם גדול³, אשר סביבו רועים סוסים פראים לבנים. האגם הזה נקרא בצדק אבי⁶ ההיפניס. מהאגם הזה יוצא הנהר היפניס וזורם נסיעה של חמשה ימים ומימיו אינם עמוקים, אבל עודם מתוקים, אולם מפה עד הים, נסיעה של ארבעה ימים, הם מרים מאד. כי משתפך לתוכו מעין מר, אשר בכל היותו מעט הכמות הוא מר מאד ונותן טעם מר להיפניס, אף כי הוא נהר גדול אשר רק מעטים כמוהו. המעין הזה הוא על גבול ארץ הסקיתים עובדי האדמה והאֶלֶזוֹגִים. שם המעין והמקום אשר משם הוא נשפך הוא בשפת הסקיתים אֶפְסֶמְפִּיוס ומובנו בשפת יון: דרכי קודש⁷. לרגלי עקמומיותיהם בארץ האלזונים מתקרבים הטיֶרס וההיפניס, אולם משם והלאה כל אחד נוטה וזורם בהשאיֶרם שטח רחב יותר ביניהם.

53. הנהר הרביעי הוא הבוריסתניס⁸; בין הנהרות האלה הוא הגדול אחרי האיסטרוס, ותועלת רבה בו, לפי דעתי, לא לבד מבין נהרות הסקיתים, כי אם גם מבין כל הנהרות האחרים, מלבד הנילוס אשר במצרים. כי אליו אין נהר אחר יכול להדמות. מבין שאר הנהרות הבוריסתניס תועלתו רבה מאד, כי על גדותיו הוא משפיע נאות-מרעה יפות מאד המועילות לצאן, וממציא דגים טובים ורבים עד למאד; גם לשתייה הוא נעים מאד; הוא זורם זך על יד דלוחים⁹ לכן היבול על גדותיו מעולה והדשא, במקום אשר האדמה אינה נזרעת, גבוה מאד. על יד שפכו מתהווה מעצמו מלח במדה עצומה. דגים גדולים בו בלי עצמות, הנקראים אֶנְטֶקִיִּים והנלקחים להכבש במלח ועוד דברים רבים אחרים הראויים להתפלא עליהם. אם כן עד הארץ גֶרוֹס¹⁰, אשר אליה נסיעה של ארבעים

(1) באופן זה מבאר הוא גם את הפחתת מי הנילוס בחורף. ראה II 25.

(2) היום הדניסטר. (3) לא נכון.

(4) השוה IV 17. (5) היום בוגי.

(6) במקור. כתוב $\sigma\tau\epsilon\lambda\iota\sigma$ ה' בהתאם ל- $\sigma\tau\epsilon\lambda\iota\sigma$ ה'.

(7) כי היה שם מקום פולחן. (8) היום דניסטר.

(9) כלומר מימיו זכים על יד נהרות שמימיהם דלוחים.

(10) היום לא ידוע. השוה IV 56.

יום, ידוע מהלכו מצד צפון; אולם בין איזה אנשים הוא זורם משם צפונה, אין איש יודע לאמר. נראה, כי הוא שוטף דרך מדבר אל תוך ארץ הסקיתים עובדי־האדמה, כי הסקיתים האלה יושבים על שפתו דרך נסיעה של עשרה ימים. רק מהנהר הזה לבדו ומהנילוס אינני יודע לאמר את המקורות, וחושב אני, כי גם איש מהיוונים אינו יודע זאת. הבוריסתניס זורם אפוא סמוך לים וההיפניס מתחבר עמו, המשתפך אל תוך אותה הבצה. אשר בין הנהרות האלה, מיצר הארץ, נקרא כף היפולאוס, ועליו בנוי מקדש לאם⁽¹⁾. מעבר למקדש על גדות ההיפניס יושבים הבוריסתניס. כל זה בדבר הנהרות האלה.

54. אחרי אלה יש עוד נהר חמישי ושמו פֶּנְטִיקֶס⁽²⁾. גם זה שוטף מצפון ומתוך אגם. והארץ אשר בינו ובין הבוריסתניס מיושבת מסקיתים עובדי־אדמה. הוא מוליך את מימיו אל ההיליאה⁽³⁾, ואחרי עברו את החבל ההוא, הוא מתחבר עם הבוריסתניס.

55. הנהר הששי ההיפֶקִירִיס⁽²⁾, הבא מתוך אגם, שוטף דרך הסקיתים הנודדים ומשתפך על־יד העיר קֶקִינִיטִיס אל תוך הים⁽⁴⁾ ומבדיל לימין את ההיליאה מאשר נקרא אצטדיה של אֶכִילֶס⁽⁵⁾.

56. הנהר השביעי גְרוֹס⁽²⁾ נפרד מהבוריסתניס באותו חלק הארץ אשר עד שם ידוע הבוריסתניס. נפרד הוא אפוא בחלק הארץ ההוא ושמו כשם הארץ ההיא, גרוס, ובזרמו לעבר הים גובל הוא בין ארץ הסקיתים הנודדים ובין המלכיים ומשתפך לתוך ההיפֶקִירִיס.

57. והנהר השמיני הוא הַטְנָאִיס⁽⁶⁾, הזורם בחלקו העליון מתוך אגם גדול ומשתפך לתוך אגם עוד יותר גדול הנקרא מִיאָטִיס, הגובל בין הסקיתים המלכיים והסַאבְרוֹמָטִיס. לתוך הטנאִיס הזה גופל נהר אחר ושמו הִיֶּרְגִיס⁽⁷⁾.

58. ככה אפוא עשירה ארץ הסקיתים בנהרות האלה החשובים ביותר; בשביל הצאן – העשב הגדל בארץ הסקיתים הוא המר בין כל העשבים אשר אנחנו יודעים. כאשר מנתחים את הצאן אפשר להוכיח כי כן הדבר.

59. באופן כזה הם עשירים בדברים הכי־חשובים⁽⁸⁾. אולם שאר עניניהם, מנהגייהם, ככה הם: רק את האלים האלה הם מעריצים, את הִיֶּסְטִיָה בעיקר,

(1) אם האלים קיבלה. אחרים קוראים פה: דימיטר.

(2) היום לא ידוע.

(3) על־אודות החבל הזה ראה IV 18.

(4) היום מפרץ טרקוס.

(5) מיצר־ארץ לא רחוק משפך הבוג, הנקרא היום לאיים אחדים.

(6) הנהר דון. (7) כנראה הוֹיגֶטֶץ,

(8) מים ויבול־חשדה.

אחריה את זוס ואת גי¹, בהאמינם כי גי היא אשת זוס, אחריהם את אפולון ואת אפרודיטי השמימית ואת הירקלס ואת אַרְס. את אלה מעריצים הסקיתים כולם, אבל הסקיתים המלכיים מקריבים גם לפּוֹסִידוֹן. בשפת הסקיתים נקראת היסטיה-טֵבִיטִי, זוס נקרא נכון מאד, לפי דעתי, פֶּפִּיאֹס² גִּי-אֶפִּיה אפולון-אויטו-סירוס. אפרודיטי השמימית - אַרְטֶמֶפֶסֶה, פּוֹסִידוֹן - תְּמִימֶסֶדֶס; מצבות, מזבחות מקדשים אינם נוהגים לעשות מלבד לארס; לו הם נוהגים לבנות.

60. הקרבת הקרבנות אחת היא לכולם ושוה היא בכל הקרבנות ונעשית ככה: הקרבן עצמו עומד ורגליו הקדמיות עקודות, המקריב עומד מאחורי הבהמה, ובמשכו בקצה החבל הוא מפילה ארצה ובעת נפלה הוא קורא לאל, אשר לו הוא מקריב, אחרי־כן הוא שם עניבה בצוארה ובחורה הוא תוחב מקל ומסובבה ומחניקה, בלי להצית אש, בלי להקדישה³, בלי לנסך נסך. אחרי אשר החניק אותה והפשיט את עורה, הוא נגש לבשלה.

61. ויען כי ארץ הסקיתים עניה מאד בעצים המציאו את הדרך הזאת לבשל את הבשר: אחרי אשר הפשיטו את עורות הקרבנות, הם חושפים את העצמות מהבשר. אחרי־כן הם נותנים את הבשר אל תוך דודים הנעשים בארצם, אם יש להם כאלה; הם דומים מאד למזרקי הֶלֶסְפִּיִים, רק הם גדולים בהרבה מהם. אל תוכם הם נותנים את הבשר ומבשלים בהציתם אש תחתם בעצמות הקרבנות. ואם אין דוד מצוי בידם, הם שמים את כל הבשר אל תוך בטן⁴ הקרבנות ומערבים מים ומציתים אש בעצמות והן, בוערות יפה מאד⁵. הבטן מכילה על נקלה את הבשר הנקלף מהעצמות. וככה מבשל הבקר את עצמו וכמו כן שאר הקרבנות כל אחד את עצמו. וכאשר הבשר מבושל, אזי מקריב המקריב את ראשית הבשר ובני־המעים בהשליכם לפניו. הם מקריבים גם שאר מקנה, וביחוד סוסים.

62. אם כן לשאר האלים הם מקריבים באופן זה ואת הבהמות האלה, אולם לארס ככה: בכל מחזו ומחזו של הממשלות הוקם לארס מקדש כזה: חבילות זרדים צבורות באורך שלשה ריסים ורוחב שלשה ריסים בערך ופחות מזה בגובה. למעלה על זה עושים מישור מרובע, אשר בשלשה צדדיו הוא תלול ובצד אחד יש לעלות אליו. מדי שנה בשנה הם מוסיפים מאה וחמשים

(1) הארץ. (2) כלומר אב.

(3) היונים היו לפני הקרבת הקרבן מקדישים אותו על ידי גזיות שערות הראש ושרפתם על גבי המזבח.

(4) כונתו כנראה לקבה.

(5) השוה יחזקאל כ"ד ה': מבחר הצאן לקוח, וגם דור העצמים תחתיה. מזה נראה, כי גם בארץ ישראל העניה בעצים, היו מסיקים בעצמות יבשות בכדי לבשל.

עגלות זרדים, כי בגלל מזג האויר הולך הולך וחסור. על הערמה הזאת הקמד סיף ברזל עתיק בכל אחד ואחד⁽¹⁾, וזה פסלו של ארס. לסיף זה הם מקריבים שנה שנה קרבנות צאן וסוסים; יתר על כן, הם המקריבים לו⁽²⁾ קרבנות עוד יותר מאשר לשאר האלים. מהשבויים אשר הם שובים חיים מאויביהם, מכל מאה אנשים הם מקריבים אחד, אבל לא כמו את המקנה, כי אם באופן אחר. אחרי נסכם יין על ראשיהם, שוחטים הם את האנשים על כלים ומעלים אותם על ערמת הזרדים ושופכים את הדם על הסיף. ובעוד הם מעלים את הדם הם עושים למטה על יד המקדש כמעשה זה: מהאנשים הנשחטים הם כורתים מכל אחד ואחד את הכתף הימנית יחד עם היד וזורקים לאויר, ואחרי גמרם גם שאר הקרבנות הם הולכים להם, והיד נשארת במקום אשר נפלה ובמקום אחר הגופה.

63. קרבנות כאלה נהוגים אצלם; בחזירים אינם משתמשים⁽³⁾, אף לגדל אותם בארצם אינם רוצים כלל.

64. אשר למלחמה נהוג אצלם המנהג הזה: כאשר ימית איש סקיתי את האיש הראשון, הוא שותה מדמו. ואת ראשיהם של אלה אשר הרג בקרב הוא מביא למלך, כי בהביאו את הראש הוא יקח חלק בשלל אשר הם שוללים, ואם לא הביא – לא. הוא מפשיט את עור הגולגולת באופן זה: הוא חותך מסביב לאזנים ואוחז בראש ומנענע אותו עד אשר הוא מוציא אותו. אחרי גרדו את העור בצלע של בקר, מעבדהו בידיו ואחרי אשר עשהו כך הוא משתמש בו כבמגבת וקושרו לרסן הסוס אשר הוא רוכב עליו ומתירה בזה. כי מי אשר עולה במגבות כאלה על אחרים נחשב לאיש הגבור. רבים מהם עושים גם בגדים ללבוש מעורות אלה, בתפרם אותם יחד כמו מעילי הרועים. רבים מפשיטים את עור היד הימנית מגופות אויביהם יחד עם הצפרנים ועושים צפוי לאשפותיהם. את עור האדם מצאתי גם חזק גם מגוהץ עד כי כמעט הוא עולה על כל העורות בזהר הלבון. רבים מפשיטים גם את עור האדם כולו ופושטים אותו על עץ וגושאים אותו על סוסייהם⁽⁴⁾.

65. המנהגים האלה אפוא נהוגים אצלם. בגולגולות עצמן, לא של כולם כי אם של אויביהם בנפש, הם עושים ככה: הם כורתים במשור כל מה שלמטה

(1) בכל מחוז ומחוז.

(2) לכל סיף וסיף.

(3) לקרבן.

(4) מה שמסופר כאן מהסקיתים הפראים, מחוסרי כל תרבות, מספר התלמוד מצבא הרומי, ראה חולין כ"ג ע"א: תנו רבנן לגיון העובר ממקום למקום ונכנס לביתו הבית טמא שאין לך כל לגיון ולגיון שאין לו כמה קרקסלון, קרקסלון = עור תראש של אדם מת.

מהגבות ומנקים אותו. ואם הוא עני⁽¹⁾, הוא מכסה אותה מחוץ בעור בקר בלתי מעובד לבד ומשתמש בה ככה, ואם הוא עשיר, גם כן מכסה אותה בעור בקר בלתי מעובד, אולם תוכה הוא מצפה זהב ומשתמש בה ככה לכלי שתייה. עושים הם ככה גם לקרוביהם, אם מריבות פרצו ביניהם ואחד התגבר על השני לפני המלך. כאשר באים אליהם אורחים החשובים בעיניהם, מעבירים לפניהם את הגולגולות אלה, ויחד עם זה מספרים, כי היו אלה קרובים והתחילו בריב ונוצחו מהם, וזאת נחשבת אצלם לגבורה.

66. פעם בכל שנה מוזג כל נשיא הגליל בגלילו כד יין וממנו שותים כל הסקיתים אשר בידיהם הרגו אויבים. אלה אשר לא עשו מעשה כזה אינם טועמים מהיין ההוא, כי אם יושבים מן הצד בלי כבוד; זה להם העלבון הכי גדול. אולם אלה מהם אשר הרגו אנשים רבים מאד, להם שתי כוסות ושותים מתוכן בבת אחת.

67. קוסמים רבים יש בין הסקיתים, הקוסמים מתוך נצרים רבים באופן זה: אחרי הביאם אגודות נצרים גדולות הם שוטחים אותן על הקרקע ומתירים אותן, ועל כל נצר ונצר אשר הם מניחים הם מנבאים. ובעת דברם את הדברים הם חוזרים ואוספים את הנצרים ומניחים אותם שנית אחד אחד. זה הקסם אשר קבלו מאבותיהם. אולם האַנְרִיִּים, האנדרוגונסים, ואמרים, כי אפרודיטי מסרה להם קסם והם קוסמים מתוך קליפת התרזה. אחר בקעם את קליפת התרזה שלש פעמים הם כורכים אותה מסביב לאצבעותיהם ובעוד הם מסירים אותה הם מנבאים⁽²⁾.

68. אם מלך הסקיתים נופל למשכב, הוא שולח לקרוא מהקוסמים שלשה אנשים, המפורסמים ביותר, הקוסמים לו באופן המסופר. לרוב הם אומרים בערך את הדברים האלה: פלוני אלמוני נשבע לשקר במזבח המלך, בקראם בשם איזה איש שהוא מהאזרחים. במזבח המלך נותנים הסקיתים לפי מנהגם להשבע רק אז, כשאומרים להשבע את השבועה החמורה ביותר. מיד תופשים ומביאים את האיש, אשר עליו אמרו כי נשבע לשקר. בבואו מוכיחים הקוסמים, כי מתוך הקסם יוצא ברור כי נשבע לשקר במזבח המלך ובגלל זה סוכל המלך. האיש ההוא מכחיש, באמרו כי לא נשבע לשקר ומילל מאד. ויען כי הוא מכחיש שולח המלך לקרוא קוסמים אחרים פי שנים. וכאשר גם אלה אחרי התבוננם בקסם, מאשימים כי נשבע לשקר, חותכים מיד את ראשו ואת רכושו מחלקים בגורל הקוסמים הראשונים. אבל אם הקוסמים אשר באו באחרונה מזכים אותו,

(1) הכורת.

(2) על הנצרים היו חרותים אותיות וסמנים, הקסם הזה היה נפוץ בין העמים העתיקים. השוה הושע ד, י"ב: עמי בעצו ישאל ומקלו יגיד לו. השוה גם תוספת' שבת ח' ד': השואל במקלו ואומר אם אלק ואם לא אלק הרי זה מדרכי אמורא, ובארמית גוואז = ענף כרות וגם גורל.

באים קוסמים אחרים ועוד אחרים. ואם הרוב מהם מזכים אותו, אז מחלט, כי הקוסמים הראשונים חייבים מיתה.

69. והם הורגים אותם באופן זה: אחרי מלאם עגלה זרדים ואסרם שורים אליה מכניסים את הקוסמים, רגליהם אסורות וידיהם קשורות על גביהם ופיותם סתומים אל בין הזרדים; בזרדים הם שמים אש ועל ידיה נבעתים השורים ואז שולחים אותם לדרכם. והנה שורים רבים נשרפים יחד עם הקוסמים, רבים בורחים מחורכים אחרי אשר המוט שלהם נשרף. שורפים הם את הקוסמים באופן המסופר גם בגלל סבות אחרות וקוראים אותם קוסמי־כזב. את אלה אשר המלך הורג, אף בניהם אינו משאיר בחיים, כי אם ממית את כל הזכרים, אולם לנקבות אינו עושה רעה.

70. הסקיתים באים באלות הברית עם האנשים אשר עמם הם כורחים באופן זה: הם נותנים יין לתוך כוס חרס גדול ומערבבים בו מדם של כורתי הברית, בשרטם במרצע או בחתכם מעט בחרב בבשרם ואחרי־כן טובלים בכוס סיף, חצים, קרדום וחנית. אחרי עשותם זאת, הם מתפללים הרבה ואחרי־כן שותים הן כורתי הברית הן החשובים מבין הנוהים אחריהם¹.

71. קברי המלכים הם אצל הגרים², במקום אשר אליו יכולים עוד להפליג על הבוריסטניס. במקום ההוא, אחרי אשר מת מלכם, הם חופרים באדמה בור גדול מרובע, ואחרי אשר הכינוהו לוקחים הם את הגופה אשר צפופה שעה ופוחים את כרסה ומנקים אותה וממלאים אותה בִּכְפֹּם כתות, קטורת וזרע כרפס ושֶׁבֶת, אחרי־כן חוזרים ותופרים אותה ומביאים אותה בעגלה אל שבט אחרי. ואלה אשר קבלו את הגופה השלוחה אליהם עושים את אשר עשו הסקיתים המלכיים: הם חותכים חלק מהאוזן, גוזזים את שערם, גודדים סביב לזרועם³, ושורטים את פניהם ואת אפם ודוקרים את ידם השמאלית בחצים. משם מביאים את גופת המלך אל שבט אחר מאלה אשר הם מושלים עליהם, ומלויים אותם אלה אשר אליהם כבר באו⁴. ואחרי עברם עם הגופה וסבבו את כולם, הם מגיעים אל הגרים היושבים בקצה העמים אשר הם מושלים עליהם ואל הקברים. ואחרי השכיבם את הגופה בקבר על מצע של קש מעמידים משני צדי המת חניתות, מניחים קרשים עליהן וסוככים במחצלת ובשאר החלל הרחב של הקבר מקברים אחת מפלגשיו אחרי אשר חנקו אותה ואת שר המשקים ואת הטבח

(1) השוה I 74. III 8.

(2) על-אודותם ראה IV 53.

(3) השוה ירמיהו מח ל"ז: על כל ידים גדודות. השבטים מתרגמים καὶ πᾶσαι χεῖρας

ἀκούονται בלי "על".

(4) המלויים.

ואת הממונה על אורוות הסוסים ואת משרתו ואת המביא לפניו הידיעות⁽¹⁾ וסוסים ובכורי שאר בהמה וספי זהב. אך בכסף ונחושת אינם משתמשים כלל. אחרי עשותם כל זה, שופכים כולם תל גדול ומתחרים בזה איש את רעהו ומתאמצים לעשותו גדול עד כמה שאפשר.

72. ולתשובת השנה הם שבים ועושים את המעשה הזה: הם לוקחים משאר המשרתים את הזרזים שבהם, סקיתים ילידי הארץ, כי משרתים אותו רק אלה, אשר המלך עצמו יעד אותם לו; משרתים מקנת כסף אין אצלם; מאלה המשרתים הם חונקים אפוא חמשים וחמשים הסוסים היפים ביותר. ואחרי אשר הוציאו הכל מתוך הכרס ונקו אותה, הם ממלאים אותה מן ומאחזים. הם מעמידים חצי גֶּבָה של אופן על שני עצים, כפופה למטה, ואת החצי השני של הגבה על שנים אחרים ותוקעים באופן זה רבות כאלה; אחרי־כן הם תוחבים עצים עבים לאורך הסוסים עד צוארם ומעמידים אותם על הגבות. הגבות הקדמיות תומכות את כתפי הסוסים והאחרונות מחזקות על יד השוקים את הבטן. אולם שתי זוגות הרגלים תלויות באויר. הם שמים על הסוסים גם רסן ומתג ומותחים אותם לפניהם וקושרים ליתדות. ואת כל אחד מחמשים הנערים הנחנקים מושיבים הם על סוסו באופן כזה: הם תוחבים דרך כל גויה וגויה על יד השדרה עץ זקוף עד הצואר ומה שנשאר בחוץ למטה מעץ הזה, הם תוחבים לתוך חור אשר בעץ השני, זה אשר עובר בתוך הסוס. ואחרי הציגם את הרוכבים האלה בעגול מסביב לציון, הם הולכים להם.

73. ככה מקברים הם את מלכיהם, אבל את שאר הסקיתים, כאשר מתו, מניחים הקרובים ביותר בעגלות ומוליכים אל אוהביהם, וכל אחד מהם מקבל אותם ומארח את מלווי היטב, וגם לפני המת הם שמים ככל אשר ישימו לפני האחרים. ארבעים יום מובלים באופן כזה האנשים הפשוטים ואחרי־כן הם נקברים. אחרי הקבורה מטהרים עצמם הסקיתים באופן כזה: אחרי שפשפס את ראשם ורחצוהו, עושים הם עם גופם ככה: הם מעמידים שלשה מוטות הנשענים אחד לשני ועליהם פורשים שטיחי לבד, ואת אלה הם מחברים היטב היטב ושמים אכנים מלובנות באש אל תוך אמבטיה העומדת בפנים, בין המוטות והלבדים.

74. בארצם גדל קנבוס, הדומה מאד לפשתה, רק לא בעביו וגדלו; כאלה הקנבוס עולה הרבה על הפשתה: הוא גדל מעצמו או זרוע ועושים להם התרקים ממנו אף בגדים הדומים מאד לאלה מפשתן, עד כי האיש אשר אינו

(1) בכדי לשרתו אחרי מותו. פלא שרעיון כזה — שאיש גדול זקוק למשרתיו אחרי מותו — נמצא כתובות קֶגֶג צ'א: בשעת פטירתו של רבי אמר, לבני אני צריך וכו' יוסף חפני שמעון אפרת הם שמשוני בחיי והם ישמשוני במותי וכו' סבר מיניה בהדין עלמא הוא דקאמר כיון דחוו דקדים ערטיהו לערסיה אמרו שמע מינה להווא עלמא הוא דקאמר.

בקי בו מאד לא יבחין אם הבגד מפשטן או מקנבוס, והאיש אשר אינו יודע את הקנבוס יחשוב כי הבגד הוא מפשטן.

75. מקנבוס זה לוקחים הסקיתים את הזרע ונכנסים תחת הלבדים ומשליכים את הזרע על האבנים המלוכנות. כשהוא נשלך, מעלה הוא עשן והבל כזה, עד כי אולי אין כל מרחץ יוני להזיע עולה עליו בזה. הסקיתים צוהלים בהתענגם על הויעה הזאת. היא משמשת להם במקום רחצה; כי אינם רוחצים מכל וכל את גופם במים, נשיהם שוחקות על אבן גבשושית מעץ הברוש, הארז והלבונה ושופכים אל תוכם מים ואחרי אשר הדבר הנשחק נעשה סמך, טופלות הן כל זאת על כל גופן ופניהן; מזה הן מקבלות ריח נעים; ויחד עם זה כאשר הן קולפות את העיסה ביום השני, הן נעשות טהורות ולבנות.

76. גם הם⁽¹⁾ נוהרים מאד מלהתנהג במנהגים זרים, לא של עמים אחרים, ושל היוונים כלל וכלל לא, כאשר הראו בנוגע לאַנְחֶרְסִיס⁽²⁾ ועוד פעם שנית בנוגע לְסִקִּילִיס. כי אנחרסיס זה, אחרי אשר ראה ארצות רבות והראה בהן הרבה חכמה היה בדרך למולדתו, ארץ הסקיתים, ובנסעו דרך ההליספונטוס עלה על יד קִיזִיקוֹס ומצא כי יושבי קיזיקוס חוגגים לאם האלים חג מפואר מאד; וידר אנחרסיס לאם⁽³⁾, אם ישוב שלם ובריא לביתו, יזבח לה באופן ההוא כמו שראה את יושבי קיזיקוס עושים ויתקן לה חגיגת לילה, וכאשר בא לארץ הסקיתים ונכנס למקום הנקרא הִילִיָא⁽⁴⁾ – משתרעת היא על יד אצטדית אכילס ומלאה כולה עצים שונים – כאשר נכנס שמה, חגג אנחרסיס את כל החג לכבוד האלה ובידו תוף והוא מקושט בפסלים. ואיש מהסקיתים ראהו עושה את המעשה הזה והודיע למלך סאבליוס וזה בא גם הוא וראה את מעשה אנחרסיס וירה עליו מקשתו ויהרגהו. ועוד היום, כאשר שואל איש לאנחרסיס, אומרים הסקיתים כי אינם יודעים אותו, יען כי יצא מארצו ליון והתנהג במנהגים זרים. כאשר שמעתי מפי טִימֶנֶס, אפוטרופסו של אַרְיֶאפִּיטֶס⁽⁵⁾, היה הוא אחי אביו של אידנתירסוס⁽⁶⁾ מלך הסקיתים והיה בן גנורוס בן ליקוס בן סֶפְרֶנְפִּיטֶס. ואם באמת היה אנחרסיס מהמשפחה הזאת, ברור כי נהרג אז בידי אחיו. כי אידנ־תירסוס היה בן סאבליוס וסאבליוס היה זה אשר הרג את אנחרסיס.

77. בכל זאת שמעתי גם ספור אחר המסופר בפי הֶפְּלוֹפֶּנְסִיס, כי אנחרסיס

(1) כמו גם המצרים. השוה II 91.

(2) אנחרסיס הוא מפורסם במסעיו הגדולים, והוא נחשב לאחר משבעת חכמי יוון, באתונא

התורע אל סולון.

(3) ראה IV 55.

(4) על-אודותיו ראה IV 78.

(5) על-אודותיו ראה IV 120.

נשלח מאת מלך הסקיתים ללמוד ביוון, ואחרי שובו אמר לזה אשר שלח אותו: כי כל היוונים שוקדים על כל דבר חכמה מלבד הלִקְדִּימוֹנִים: אולם אלה לבדם יודעים לדבר ולהשיב נכונה. אבל הספור הזה בדוי בלי יסוד מהיוונים עצמם, והאיש הזה, כאשר ספרתי למעלה, הומת, ובא עליו כל זה בגלל המנהגים הזרים והתחברותו אל היוונים.

78. כעבור שנים רבות מאד קרה לִסְקִילִים בן אַרִיאפִּיתֶס דבר דומה לזה. כי לאריאפיתס מלך הסקיתים נולד בין שאר בניו גם סקיליס. הוא נולד מאשה מֵאִיסְטֶרְקָה⁽¹⁾, אם כן לא מבנות הארץ, ואמו למדה אותו את השפה והכתב היווני. אחרי זמן הומת אריאפיתס במזמות סִפְרִגְפִּיתֶס מלך האגתירסים, וסקיליס קבל את הממלכה ואת אשת אביו ושמה אופִּיקָה. אופִּיקָה זאת היתה מבנות הארץ וממנה היה לאריאפיתס בן, אוריקס. במלוך סקיליס על הסקיתים לא מצאו דרכי חייהם חן בעיניו, כי אם נמשך הרבה אחרי דרכי היוונים לרגלי החנוך אשר קבל וכך היה עושה: מדי הולך את אנשיו מבני הסקיתים לעיר הבוריסתניטים – הבוריסתניטים אלה אומרים כי הם מליטים – מדי בוא סקיליס אליהם היה עוזב את אנשיו בפרור העיר, והוא, בבואו אל תוך העיר, צוה לסגור את השערים, הסיר מעליו את התלבושת הסקיתית ולבש בגד יווני ובכגד הזה טִיל בשוק ולא לו אותו לא נושאי כידון ולא איש אחר; על השערים שמרו כי לא יראהו אחד מהסקיתים לבוש התלבושת הזאת. גם בשאר דברים הלך בדרכי היוונים וגם לאלים הקריב קרבנות כמנהגי היוונים. ואחרי שהותו שם חודש או יותר לבש את התלבושת של הסקיתים והלך לו. ככה עשה לעתים קרובות ובנה לו גם בית בבוריסתנס⁽²⁾ ולקח לו אשה לביתו מבנות העיר.

79. ויען כי אסון עמד לבוא עליו, הוא בא לסבה זו: הוא השתוקק להיות מִקְדֵשׁ לִדְיוֹנִיסוֹס בִּקְכוֹס וכאשר היה עומד לְהִקְדֵּשׁ, קרה אות נורא: היה לו בעיר הבוריסתניטים בית גדול ורחבי־ידים מאד, זה אשר הזכרתי מעט קודם לכן, וסביבו עמדו ספינקסים וכרובים מאבן לבנה. לתוכו שלח האל ברק ונשרף כולו. אולם בכל־זאת גמר סקיליס את הקדשתו עד הסוף. והנה הסקיתים מנאצים את היוונים בגלל עבודת בקוס. לא נאה, אומרים הם, להמציא אל כזה, המביא את האנשים להוללות. אחרי אשר הִקְדַּשׁ סקיליס לבקכוס לעג אחד מהבוריסתניטים לסקיתים ואמר: „הלא אתם, הסקיתים, לועגים לנו, כי עובדים אנו לבקכוס והאל ממלא את נפשותינו ועתה תפש רוח האל הזה גם את מלככם ועובד הוא את בקכוס ומתהולל בהיות נפשו מלאה מאל זה. אם אינכם מאמינים לי, בואו אחרי, ואראהו לכם“. הלכו אחריו ראשי הסקיתים והאיש הבוריסתניטי הולך אותם

(1) העיר איסטריה היתה לא רחוקה מאורסה של היום.

(2) העיר אולבניה השווה IV 17.

בלאט והושיב אותם על מגדל. וכאשר עבר סקילים עם ההמון ההולל והסקיתים ראוהו עובד לבקכוס, חרה להם מאד, יצאו וספרו לכל אנשיו את אשר ראו. 80. וכאשר הלך אחרי־כן סקילים לעיר מושבו העמידו הסקיתים בראשם את אחיו אֶקְטַמְסִידִים, אשר נולד מבית טִירָס¹, ופשעו בסקילים. כאשר שמע זה את הנעשה נגדו ואת הסבה, מדוע נעשה ברח לתרקה. כאשר נודע זה לאוקטמסדים יצא עם צבאו על תרקה. הוא בא אל האיסטרוס, ויצאו נגדו התרקים, וכאשר עוד מעט אמרו להתנגח, שלח סִטְלָקִים אל אוקטמסדים לאמר לו ככה: „כי למה ננסה את כוחותינו בקרב? אתה בן אחותי ואחי בביתך. החזר לי את זה, ואני אמסור לך את סקילים שלך ולא תכניס את עצמך בסכנה במלחמה זו ולא אותי“. את הדברים האלה שלח אליו סיטלקים על־ידי מלאך. כי היה בבית אוקטמסדים אחיו של סיטלקים אשר ברח מפניו. אוקטמסדים הסכים לדבר; הוא מסר את אחי אמו לסיטלקים וקבל את אחיו סקילים. וסיטלקים קבל את אחיו והלך לו אבל את סקילים צוה אוקטמסדים להסיר מיד את ראשו מעליו. ככה שומרים הסקיתים על מנהגיהם ושכר כזה הם נותנים לאלה המקבלים נוסף עליהם מנהגים זרים.

81. לא יכלתי לעמוד על המון הסקיתים בדיוק, כי אם שמעתי שמועות שונות על־אודות מספרם; פעם כי רבים הם מאד, ופעם כי מעטים הם עד כמה שהם סקיתים². ואולם מספרם האמתי הוברר לי מאשר ראיתי בעיני: בין הנהר בוריסתניס וההיפניס משתרעת ארץ ושמה אֶקְסִמְפִּיוֹס, זאת אשר הזכרתי מעט קודם לכן, באמרי כי שם יש מעין עם מים מרים והמים הנוזלים משם עושים את ההיפניס לבלתי־ראוי לשתייה. בארץ הזאת יש כיור נחושת, בגדלו עולה הוא אפילו שש פעמים על המזרק בשפך הפונטוס³, זה אשר הקדיש פֶּאבְסִנְיָאס בן קְלָאומְבְּרוֹטוֹס. לזה אשר עוד לא ראהו אתארהו עתה: שש מאות אֶקְפּוֹרִים יכול על נקלה כיור הנחושת אשר בארץ הסקיתים, עביו של הכיור הסקיתי הזה הוא שש אצבעות. לדברי יושבי הארץ נעשה הוא מלהבי החצים. כי כאשר רצה מלכם, שמו היה אֶרִיאֶנְטֶס, לדעת את המון הסקיתים, צוה כי כל סקיתי וסקיתי יביא להב־חץ אחד. על האיש אשר לא יביא איים בעונש מות. והובא המון עצום של להבי חצים וגמר בלבו לעשות מהם מצבת־זכרון ולהשאירה אחריו. וככה עשה מהם את כיור הנחושת הזה והקדישו לאֶקְסִמְפִּיוֹס ההוא. את זה שמעתי בדבר המון הסקיתים.

(1) מלך התרקים האודריסיים, אשר ארצם השתרע מהעיר אבדורה עד שפך האיסטרוס לים השחור. הוא היה אבי סיטלקים ואחותו אשת מלך הסקיתים, אריאפיתס.

(2) סקיתים אמיתיים.

(3) על יד הכוספורוס התרקי, כונתו למזרק אשר הקדיש פֶּאבְסִנְיָאס לפוסידון אחרי כבוש ביזנטיון.

82. דברים מפליאים אין בארץ הזאת, מלבד נהרות גדולים מאד ובמספר עצום. הדבר אשר יש להתפלא עליו מלבד הנהרות וגודל המישור יאמר: מראים עקב הירקלס הנמצא בסלע ודומה למדרך כף רגל אדם, גדלו אמתים¹; על-יד הנהר טירס. הדברים האלה הם אפוא ככה, ועתה אשוב לספר את הספור אשר החילתי בו.

83. כאשר הכין דריוש את המלחמה נגד הסקיתים ושלח מלאכים להטיל על אחדים כי יעמידו צבא של רגלים, ועל אחרים אניות, ועל אחרים לגשר גשר על הבוספורוס התרקי, הפציר בו ארטבנוס² בן היסטספס אחי דריוש, כי לא יצא בשום אופן למלחמה על הסקיתים ותאר לו את עניות הסקיתים. אולם הוא לא יכול להשפיע עליו, אף כי עצתו היתה טובה מאד, לכן הרפה ממנו; וזה, אחרי הכינו את הכל, הסיע את צבאו משושן.

84. אז התחנן אחד מהפרסים, אויאובוזס, אל דריוש, כי ישאיר לו אחד משלשת בניו אשר עמדו כולם לצאת למלחמה. וזה אמר לו, יען כי הוא אוהבו ולא הפריז בבקשתו על המדה, ישאיר לו את כל בניו. לכן היה אויאובוזס שמח מאד, בקוותו כי בניו חפשים מצבא. אולם דריוש צוה לאנשים המיועדים לדבר להרוג את כל בני אויאובוזס.

85. ואלה נשארו אפוא שחוטטים במקומם³, ודריוש יצא משושן ובא אל הבוספורוס, בחלק השייך לקלידון⁴, במקום אשר הגשר היה בנוי, שם ירד אל תוך אניה והפליג אל הנקראים קיאנים⁵, אשר לדברי היוונים היו לפנים נודדים; ובשבתו על ראש הסלע הביט על הים השחור, שכדאי לראותו. כי בין כל הימים נוצר הוא עד להפליא. ארכו אחד עשר אלף ומאה ריס, ורחבו, במקום היותר רחב, שלש מאות ושלשת אלפים. רוחב השפך של הים הזה ארבעה ריסיים, אורך השפך, מצר הים, זה אשר נקרא בוספורוס, אשר עליו נבנה הגשר, מאה ועשרים ריס בערך; נמשך הוא הבוספורוס אל תוך הפרופונטיס⁶. הפרופונטיס, אשר רחבה חמש מאות ריס וארכה אלף וארבע מאות, משתפך לתוך ההליספונטוס אשר מצדה שבעה ריסיים וארכה ארבע מאות⁷. ההליספונטוס, משתפך לתוך ברכת-ים רחבה. הנקרא האיגיא.

(1) את המדה הזאת הוא מספר גם על סנדלו של פרסאבס II 91.

(2) הוא יעץ גם לכסרכסס לחדול ממסעו ליון, השנה VII 10.

(3) אכוריות כזאת מספר הירודוטוס גם VII 38. 39.

(4) על-אורות העיר הזאת ראה IV 144.

(5) נקראו גם Πλαγταί או Συμπληγάδες שני סלעים הידועים מאגדת הארגנא-בטיס. הם עומדים במבוא ים השחור כשבאים מהבוספורוס.

(6) היום ים השיש.

(7) רוב המספרים בפרק זה אינם מתאימים עם המציאות.

86. מדרתי אותם באופן כזה: אניה רגילה לעבור ביום ארוך שבעים אלף קנה בערך ובלילה ששים אלף. והנה עד הפסים מהשפך, כי זהו האורך הכי גדול של הים השחור, נסיעה של תשעה ימים ושמונה לילות, וזה עולה לאחת-עשרה רבוא ומאה קנה, והקנים האלה עולים לאחד-עשר אלף ומאה ריס. לתמיסטיקה⁽¹⁾ היושבת על הנהר תרמודון מארץ הסינדים⁽²⁾, כי שם המקום הכי רחב של הים השחור, נסיעה של שלשה ימים ושני לילות, וזה עולה לשלש מאות ושלשים אלף קנה, אשר הם ריסיס שלשת אלפים ושלש מאות. ובכן הים השחור הזה והבוספורוס וההליספונטוס נמדדו ממני באופן כזה ותכונתם כאשר תארתי. לים השחור שייך עוד אגם המשתפך אל תוכו, אשר אינו נופל הרבה ממנו בגדלו ונקרא מיאטיס ואם⁽³⁾ הים השחור.

87. אחרי אשר התבונן דריוש אל הים השחור הפליג בחזרה אל הגשר אשר הבנאי שלו היה מנדרוקלס מסמוס. ואחרי אשר התבונן גם אל הבוספורוס הקים על ידו שני עמודי אבן לבנה וחקק בהם כתובות, באחד אשורית⁽⁴⁾ ובשני יוונית, את שמות כל העמים אשר הוליך עמו. הוא הוליך את כל העמים אשר משל עליהם. הם התפקדו, מלבד אנשי האניות, שבעים רבוא, יחד עם הפרשים, אניות התאספו שש מאות. את העמודים האלה הביאו הביזנטיים העירה והשתמשו בהם אחרי-כן למזבח ארטמיס ארטוסיה⁽⁵⁾, חוץ מאבן אחת; זאת נשארה על יד מקדש דיוניסוס בביונטיון ומכוסה היא אותיות אשוריות. המקום על יד הבוספורוס, אשר שם גשר המלך דריוש את הגשר, הוא, כאשר נראה בעיני, באמצע בין ביונטיון והמקדש אשר על יד השפך.

88. דריוש שמח מאד על הגשר והעניק אחרי-כן לבנאי מנדרוקלס מסמוס מתנות עשרת מונים. מבכורי מתנותיו נתן מנדרוקלס לצייר תמונה, המתארת את כל הגשר על הבוספורוס ואת המלך דריוש יושב על כסא ואת צבאו בעת עברו, ואת התמונה הזאת הקדיש למקדש היירי וכתב בה את הדברים האלה:

את הבוספורוס מרובה דגים בנשרו

הקדיש מנדרוקלס להירי זאת המזכרת.

לעצמו רכש נזר תהלה, לסמיים—כבוד,

יען מלא אחר רצון המלך דריוש.

זאת היתה אפוא מצבת-הזכרון של האיש אשר גשר את הגשר.

(1) השוה IV 110.

(2) על-אודות עם הסינדים ראה I 28.

(3) היונים פרסו להם את שם הים Μαίητες מהמלה vaia מניקת, כאילו מהים הזה

נזון הים השחור.

(4) בכתב היתדות. (5) על-אודותיה ראה I 103.

89. אחרי אשר נתן דריוש מתנות למנדרוקלס עבר לאירופה וליונים צוה להפליג אל הים השחור עד הנהר איסטרוס ובבואם אל האיסטרוס יחכו לו במקום ההוא ויגשרו גשר על הנהר. כי את הצין הוליכו יונים, אֵי־אולים וְהֵלִיספונטיים. צי המלחמה עבר בין הקיאנים והפליג ישר אל האיסטרוס ועבר דרך שני ימים בנהר מהים ולמעלה ובמקום הכי־צר של הנהר, אשר שם נפלגים שפכי האיסטרוס, גשר גשר. ודריוש, אחרי עברו את הבוספורוס על הגשר, הלך דרך תרקיה ובא עד מעינות הנהר טָאָרוֹס וחנה עם מחנהו שלשה ימים.

90. הַטָּאָרוֹס הוא, לדברי היושבים על ידו, הטוב בין הנהרות, לא רק בזה שהוא מעלה ארוכה, כי אם בעיקר שהוא מרפא את הגרב בנִי־אדם ובסוסים. שלשים ושמונה מעינותיו נובעים מסלע אחד, חלק מהם קרים, וחלק חמים. הדרך אליהם אחת היא, אם מעיר הִירִיוֹן⁽¹⁾ על יד פְּרִינְתוֹס ואם מֶאֶפּוֹלוֹנִיָּה⁽²⁾ אשר על יד הים השחור, כל אחת דרך שני ימים. טארוס זה משתפך לתוך הנהר קוֹנְטֶדֶסְטוֹס⁽³⁾, הקונטדסטוס אל תוך הָאֶגְרִיאֲנִים⁽⁴⁾ והאגריאנים אל תוך הֶקְבְּרוֹס⁽⁵⁾ וזה אל תוך הים על יד העיר אֵינוֹס⁽⁶⁾.

91. וכאשר בא דריוש אל הנהר הזה ותקע שם מחנהו התענג על הנהר והקים גם שם מצבה וחקק עליה את הדברים האלה: „מקורות הנהר טארוס נותנים את המים הטובים והמשובחים בכל הנהרות. ואליהם בא עם צבאו במסעו נגד הסקיתים האיש הטוב והמעולה בכל בִּנְי־אדם, דריוש בן היסטספס, מלך הפרסים והיבשת כולה“. הדברים האלה נחקקו פה.

92. משם נסע דריוש ובא אל נהר אחר, שמו אֶרְטִי־קוֹס, השוטף דרך ארץ האוֹדְרִי־קִים⁽⁶⁾. וכאשר בא אל הנהר הזה, עשה ככה: הוא הראה לצבאו מקום וצוה כי כל איש ואיש בעברו יזרוק אבן אחת אל המקום אשר הראה. וכאשר עשה הצבא כך, השאיר אחריו במקום ההוא תלי אבנים גדולים, ואחרי־כן הסיע את צבאו הלאה.

93. טרם הגיעו אל האיסטרוס כבש תחלה את הַנְּטִים⁽⁷⁾ המאמינים באלמות. כי התרקים היושבים בסלימדיסוס ואלה בצפון אפולוניה והעיר מֶסְמֶפְרִיָּה הנקראים סְקִירְמִיאֲדִים וְנֶפְסִיאִים מסרו עצמם בלי מלחמה בידי דריוש. אולם

(1) היום העיר ארקלי.

(2) היום העיר סיובולי.

(3) היום ארגני על יד אדריאנופול.

(4) היום הנהר מריטצה.

(5) היום כפר אנוס.

(6) עם גדול בתרקיה, אשר ישב בעמק המריטצה.

(7) עם תרקי אשר גר תחלה בבולגריה של היום, אחר כך התישב במולדוי וואלכי ונטמעו

הגטים, אשר עמדו על נפשם בקשיות עורף, נכבשו עד מהרה, בכל היותם הגבורים והישרים בין התרקים.

94. וזה דבר אמונתם באלמות: הם מאמינים כי אינם מתים, רק הגֹנֵעַ נאסף אל האל זְלֻמוֹכְסִיס. אחדים קוראים אותו גִּבְלָאִיִּיס. בכל חמש שנים שולחים הם מלאך לזלמוכסיס אחד מאנשיהם הנלכד בגורל ומוסרים לו מדי פעם בפעם את משאלותיהם. הם שולחים אותו באופן זה: אחדים מהם המזומנים לכך אווזים שלש, חניתות ואחרים תופשים את העומד להשלח אל זלמוכסיס בידיו וברגליו ומרימים אותו באויר ומשליכים אותו על הרומחים. אם הוא מת מדוקר, ברור להם כי האל מרוצה, ואם אינו מת, מאשימים הם את המלאך, באמרם כי הוא איש רע, ויען כי הם מאשימים אותו, הם שולחים אחר, ומוסרים לו את משאלותיהם בעודנו. חיי התרקים האלה יורים בקשתותיהם שמימה נגד הרעם והברק ומאיימים על האל בהאמינם כי אין אל אחר זולתי האל שלהם.

95. כאשר שמעתי מפי היוונים היושבים על יד ההליספונטוס והים השחור היה זלמוכסיס זה בן־אדם ועבד בסמוס והיה עבדו של פיתגורס⁽¹⁾ בן מְנֶסְרֶכּוֹס. אחרי אשר יצא שם לחרות רכש לו אוצרות רבים ועמהם שב לארצו. ויען כי אופני חייהם של התרקים היו רעים וגסים ביותר וזלמוכסיס זה ידע ידע את דרכי חייהם של היוונים ואת מנהגיהם שהם מחוכמים מאלה אשר לתרקים, כי התהלך עם יוונים ומבין היוונים עם החכם הכי־גדול פיתגורס, לכן בנה אולם לגברים והזמין אל תוכו המעולים מבין האזרחים ושם לפנייהם מאכלים ולמד אותם כי לא הוא ולא אורחיו ולא אלה אשר יולדו להם בכל פעם ופעם ימותו, כי אם יבואו למקום אשר שם יחיו לעולמים וכל טוב שמור להם⁽²⁾. בעת אשר עשה את אשר ספרתי ודבר את הדברים האלה, בעת ההיא הכין לו דירה מתחת לאדמה. וכאשר נגמרה הדירה כולה נעלם מבין התרקים. הוא ירד אל תוך דירתו אשר מתחת לאדמה ובלה שם שלש שנים. הם התגעגעו אליו והתאבלו עליו כעל מת. בשנה הרביעית הופיע לתרקים וכה נעשו נאמנים עליהם דברי זלמוכסיס. את כל זה עשה לפי דבריהם.

96. אני אשר לאיש הזה ודירתו מתחת לאדמה אינני מחוסר אמונה מכל וכל, אבל גם אינני מאמין ביותר. אולם חושב אני, כי זלמוכסיס זה חי שנים רבות לפני פיתגורס. הן כי היה זלמוכסיס איש, הן כי הוא אחד האלים של ארץ הגטים, שלום לו. אולם אלה⁽³⁾, החיים חיים כאלה, אחרי אשר נכנעו בידי הפרסים, הלכו אחרי שאר הצבא.

(1) הפילוסוף הידוע. הוא עזב את סמוס, כפי שחושבים, בשנת 566.

(2) הוא למד אפוא לבני עמו את האמונה בהשגת הנפש, לפי תורת פיתגורס.

(3) הגטים.